

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Lucie Buriánková

Pěstounská péče na přechodnou dobu očima pěstounů v Jihomoravském kraji

The Foster Care for Temporary Period from the Point of View of The Foster
Parents in South-Moravian Region

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce PhDr. Haně Pazlarové, Ph.D. za její odborné vedení, vstřícnost a užitečné rady. Děkuji také všem respondentům, kteří se podíleli na mém výzkumu. Dále bych chtěla poděkovat celé své rodině za trpělivost v průběhu mého studia a příteli za jeho psychickou podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 6. srpna 2018

Lucie Buriánková

Klíčová slova

Náhradní rodinná péče, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, osoba v evidenci, teorie vazby

Key words

Substitutional family care, foster care, foster care for a temporary period, registered person, attachment theory

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je zjistit názory přechodných pěstounů v Jihomoravském kraji na systém přechodné pěstounské péče, zejména se zaměřit na silné a slabé stránky s ohledem na svěřené děti. V teoretické části práce je nejprve popsána historie pěstounské péče a její formy v současnosti. Poté se věnuji charakteristice pěstounské péče na přechodnou dobu. Zabývám se tím, co musí budoucí pěstouni splňovat, jak probíhají jejich přípravy, co se děje po zařazení pěstounů do evidence a jaké se jim při výkonu této práce dostává podpory. Dále vymezuji cílovou skupinu dětí a proces péče od přípravy před přijetím dítěte až po jeho odchod. Poslední kapitola je věnovaná pozitivům a úskalím. Praktická část práce je tvořena kvalitativní výzkumnou strategií za pomoci využití metody polostrukturovaných rozhovorů s pěstouny na přechodnou dobu.

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to determine the attitude of the temporary foster caregivers in the South Moravian region towards the institute of temporary foster care, mainly focused on the strong and weak points in relation to the placed children. The theoretical part of the text describes the history of foster care and its current forms. It analyzes the qualities the future foster caregivers must have and their preparation, what happens after the caregivers are entered into evidence and what kind of support is provided to them during their work. It is followed by the determination of the target group of children and the process of the care from the preparation happening prior to placing the child all the way to the child leaving the foster care. The last chapter is devoted to the pros and cons of such arrangement. The practical part provides a qualitative research analysis, using semi-structured interviews with the temporary foster caregivers.

OBSAH

ÚVOD	9
1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE – HISTORIE A SOUČASNOST	10
1.1 Historický vývoj pěstounské péče.....	10
1.2 Pěstounská péče v současnosti	12
2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU – PŘED PŘIJETÍM DÍTĚTE	15
2.1 Kritéria pro výběr pěstounů na přechodnou dobu.....	15
2.2 Podání žádosti	16
2.3 Odborná příprava	16
2.4 Zařazení do evidence.....	17
2.5 Finanční zajištění	18
2.6 Spolupráce pěstounů a odborníků	20
3 DĚTI V PŘECHODNÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČI A PRŮBĚH PÉČE	22
3.1 Cílová skupina dětí.....	22
3.2 Proces pěstounské péče na přechodnou dobu	23
4 POZITIVA A ÚSKALÍ PĚSTOUNSKÉ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU	26
4.1 Pozitiva.....	26
4.2 Úskalí	28
5 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	30
5.1 Cíl výzkumu	30
5.2 Výzkumné otázky.....	30
5.3 Metoda výzkumu.....	31
5.4 Výběr výzkumného souboru	31
5.5 Technika sběru dat	32

5.6	Průběh sběru dat.....	32
5.7	Charakteristika výzkumného souboru.....	33
6	ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	34
6.1	Jsou pěstouni spokojeni s procesem příprav?	34
6.2	Dostává se pěstounům potřebné podpory?	37
6.3	Jak pěstouni a jim svěřené děti zvládají průběh pěstounské péče na přechodnou dobu?	43
7	DISKUZE	51
	ZÁVĚR	55
	POUŽITÁ LITERATURA	57
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	61
	SEZNAM TABULEK	61
	SEZNAM PŘÍLOH.....	61
	PŘÍLOHY	62

Seznam zkratk:

JMK – Jihomoravský kraj

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

NRP – Náhradní rodinná péče

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

OZ – Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

PPPD – Pěstounská péče na přechodnou dobu

ZSPOD – Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

ÚVOD

Pěstounská péče na přechodnou dobu se jako forma náhradní rodinné péče v České republice vyskytuje od roku 2006. Začala se však více využívat až v roce 2013, kdy se díky přijaté novele zajistily lepší podmínky pro pěstouny. Jde tedy o poměrně novou formu péče o ohrožené děti.

Z řad odborníků, široké veřejnosti i samotných pěstounů zaznívají někdy až rozporuplné názory ohledně této formy péče o děti, což také bylo jedním z důvodů, proč jsem se rozhodla věnovat tomuto tématu ve své bakalářské práci. Cílem práce je zjistit názory přechodných pěstounů v JMK na systém přechodné pěstounské péče, zejména se zaměřit na silné a slabé stránky s ohledem na svěřené děti.

Náhradní rodinná péče má přednost před umístováním dětí do ústavních zařízení. Negativní důsledky ústavní výchovy jsou prokázány, stále však tímto způsobem vyrůstá mnoho dětí. Zejména u těch nejmenších, které mají potřebu přimknout k jedné pečující osobě, je rodinné prostředí nenahraditelné. Česká republika je jednou z posledních zemí Evropské unie, kde je umístování takto malých dětí do ústavů možné.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je jednou z možností, jak dát dětem šanci vyrůst v rodinném prostředí, dokud se pro ně nenajde dlouhodobé řešení. Můžeme tak podněcovat zdravý vývoj dítěte, po jeho fyzické i psychické stránce. Pěstouni jsou speciálně vyškoleni a v průběhu celého procesu spolupracují s mnoha odborníky. I přes to se mohou vyskytnout různá úskalí, na které se v práci snažím spolu s pozitivy péče poukázat.

V teoretické části práce se věnuji charakteristice pěstounské péče na přechodnou dobu, zasazuji toto téma do širšího kontextu pěstounské péče a její historie. Zabývám se tím, co vše musí splňovat budoucí pěstouni, jak probíhají jejich přípravy, co se děje po zařazení pěstounů do evidence a jaké se jim při výkonu této práce dostává podpory. Dále vymezuji cílovou skupinu dětí a proces péče od přípravy před přijetím dítěte až po jeho odchod. Poslední kapitola je věnovaná pozitivům péče a možným úskalím.

Praktická část práce je tvořena kvalitativní výzkumnou strategií za pomoci využití metody polostrukturovaných rozhovorů s pěstouny na přechodnou dobu.

1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE – HISTORIE A SOUČASNOST

V první kapitole se krátce věnuji historickému vývoji a poté se zaměřuji na formy pěstounské péče v současnosti. Detailněji se zabývám především charakteristikou přechodné pěstounské péče, která je stěžejním tématem práce.

1.1 Historický vývoj pěstounské péče

Nalezince a instituce kojných

Kořeny pěstounské péče sahají hluboko do historie. Již v dávných dobách, kdy se o dítě nemohli postarat rodiče ani jiná blízká osoba, hledal se pro dítě cizí člověk, který by o něj mohl pečovat. Na rozdíl od adopce, která se zrodila z institutu nalezinců, se placená pěstounská péče vyvinula spíše z institutu kojných (*Matějček a kol., 1999*). Běžnou praxí bývalo, že rodina na dva roky svěřila své dítě najaté kojné na venkově. Tento institut kojných se objevil již ve starověkém Řecku a Římě, přetrval ve starověku i v době osvícenství. Právě v době osvícenství, na konci 18. století se hromadně zřizovaly nalezince, avšak placené chůvy a kojné přetrvaly nadále a staraly se i o děti z nalezinců. Tehdy se jim již dostalo úředního názvu „pěstounů“ (*Matějček a kol. 1999*).

V Praze vznikl nalezinec již v roce 1575, který byl financován zemským fondem. Z tohoto fondu se platila i následná pěstounská péče, do které přicházely děti zpravidla v osmý den narození. Již tehdy musela pěstounka splňovat určitá kritéria: „*Pěstounka má být zdravá, poněkud majetná a mravně zachovalá, což prokazuje vysvědčením*“. (*Matějček a kol., s. 27*). Plat pěstounky se odvíjel od věku dítěte a zajímavé je, že byl vzhledem k věku dítěte klesající, což je opačná situace, než je tomu nyní. Pěstounská péče zanikala ukončením šestého věku dítěte. Děti se vracely zpátky do ústavu. Nestalo se tak pouze tehdy, pokud pěstouni souhlasili, že se o něj budou bezplatně starat i nadále (*Matějček a kol., 1999*).

Vývoj po roce 1918

Nově vzniklá Československá republika navázala v systému péče o děti na systém, který fungoval v období Rakouska-Uherska. Došlo však k určitým změnám. Z okresních komisí, které vznikaly od r. 1904, se stala Okresní péče o mládež, která byla vybavena i mocí výkonnou. Česká zemská komise se stala Zemským ústředím péče o mládež. Okresy spravovaly sirotčince a stát spravoval 60 dětských domovů. Dětské domovy měly kapacitu zpravidla 20 míst a tím byla zachována určitá rodinná atmosféra. Pěstounská péče se dělila na několik kategorií. Například na

pěstounskou péči nalezeneckou. Tam přicházely děti z nalezince a zůstávaly v ní do deseti či šestnácti let, poté se vracely zpátky do ústavu. Výběr pěstounů a jejich kontrolu zajišťoval ústav. Dalším typem byla pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež. Pro tuto formu pěstounské péče byli pěstouni vybíráni sociálními pracovníky. Mnoho dětí bylo v tomto případě opatrováno bez nároku na odměnu. Dále existovala pěstounská péče v tzv. koloniích. Tyto rodinné kolonie vznikaly v určité obci či okrese, kde sociální pracovníci vyhledali několik rodin a svěřili jim děti. Protože tyto rodiny žily nedaleko od sebe, bylo snazší je kontrolovat a v případě potřeby jim také pomáhat s výchovou svěřených dětí. Posledním typem pěstounské péče byla péče na základě soukromé dohody mezi rodiči a pěstouny. Tato forma péče se obešla bez soudního jednání a později se přeměnila ve svěřování dětí prarodičům či jiným příbuzným (*Matějček a kol., 1999*).

Vývoj v období socialistického státu

Propracovaný systém péče o děti a mládež utrpěl značné újmy po druhé světové válce, kdy vlivem idejí socialismu byla péče zestátněna a některé formy byly zrušeny (*Trnková, 2018*). Osvojení zůstalo jako jediná forma náhradní výchovy a pěstounská péče byla zrušena, výjimku měla pouze pěstounská péče příbuzenská. Děti, které již byly v pěstounské péči, byly buď osvojeny, nebo musely odejít do dětských domovů, které se narychlo budovaly. K takovýmto změnám docházelo i v jiných socialistických státech (*Sychrová, 2015*).

Situace se postupně měnila až vlivem nových výzkumů a přístupů v péči o dítě. Významný přínos měla práce Bowlbyho (*1995*), který zformuloval zásadu, že je pro dítě důležité mít pevný a vřelý vztah s matkou či ji jiným blízkým člověkem. V Československu vznikaly významné výzkumy Matějčka, Dunovského, Langmeiera či Koluchové. Tito autoři také začali upozorňovat na nevhodné výchovné prostředí, které v ústavech pro děti panovalo. K pozitivní změně došlo v roce 1963, kdy byl přijat Zákon o rodině. Tento zákon zdůrazňoval přednost rodinné péče před tou ústavní. Důležitou změnou byla možnost svěřit dítě do péče jiných osob než rodičů, což bylo základem pro navrácení institutu pěstounské péče. Až v roce 1973 byl přijat Zákon o pěstounské péči a tato forma náhradní rodinné péče se po více jak 20 letech začala opět rozvíjet. Vznikaly další publikace i výzkumy, a autoři se snažili danou problematiku přiblížit i veřejnosti (*Sychrová, 2015*). Zmíněný zákon o pěstounské péči byl nahrazen zákonem o sociálně-právní ochraně dětí v roce 1999.

1.2 Pěstounská péče v současnosti

Pěstounská péče je dnes v České republice jednou ze základních forem NRP. Je garantovaná a řízená státem a má přednost před umístěním dítěte do ústavního zařízení. Dítě může být svěřeno do péče jednotlivce (fyzické osobě) nebo do společné péče manželů. Pěstounem se může stát pouze osoba která:

- skýtá záruky řádné péče o dítě,
- má bydliště na území České republiky,
- se svěřením dítěte do své péče souhlasí (§ 962 odst. 1 OZ).

Pěstoun je zodpovědný za výchovu dítěte, ale z právního hlediska mezi nimi nevzniká takový vztah, jako je tomu v případě osvojení. Proto potřebuje k výkonu některých záležitostí souhlas zákonného zástupce dítěte, případně soudu. Pěstoun je také povinen podporovat kontakt dítěte s jeho původní rodinou či jinými blízkými lidmi. O vzniku pěstounské péče rozhoduje soud, který ji také může zrušit. Pěstounská péče zaniká zletilostí dítěte a hmotné zabezpečení dítěte zajišťuje stát, který také poskytuje odměnu pěstounům (MPSV, 2015).

K nejvýznamnějším předpisům upravujícím pěstounskou péči patří zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. V nové koncepci občanského zákoníku, platného od roku 2012, je zakotvena role pěstouna jako náhradního pečovatele v životě dítěte, nikoliv jako náhradního rodiče a zdůrazňuje se, že pěstounská péče má trvat tak dlouho, dokud trvá překážka bránící rodičům v péči o dítě (§ 959 OZ). Trnková (2018, s. 80) uvádí: „I při tomto zákonném nastavení pěstounské péče je zde však mnoho dětí, u nichž je zajištění dlouhodobé pěstounské péče tou nejlepší volbou. Jde převážně o děti starší, již školního věku, mnohdy též o sourozenecké skupiny, jejichž společné umístění do osvojitelské rodiny se nepodaří realizovat, případně o děti, které nejsou tzv. právně volné, to znamená, že předpoklady pro osvojení u nich nejsou naplněny (např. rodič o dítě projevuje zájem, avšak každodenní péči o dítě nedokáže zajistit).“

Příbuzenská pěstounská péče

Pokud se ujme dítěte osoba příbuzná, dá jí soud přednost před jinou osobou, pokud je to v nejlepším zájmu dítěte (§ 962 odst. 2 OZ). V takovém případě mluvíme o příbuzenské pěstounské péči. V České republice byla v minulosti jedinou možností, kterou šlo zabránit umístění dítěte do ústavní výchovy. Zhruba polovinu příbuzenských pěstounů u nás tvoří prarodiče. Mezi odlišnosti dlouhodobé a příbuzenské pěstounské péče patří zejména to, že příbuzní dítěte neprocházejí stejným posuzovacím procesem jejich kompetencí a nemusejí se zúčastňovat příprav před přijetím dítěte. Také se individuálně posuzuje, zda mají příbuzní nárok na odměny pěstouna, které jsou v případě nepříbuzenské pěstounské péče přiznány automaticky (Pazlarová, 2016).

V případě, že se dítěte ujme jiná blízká osoba, jde o další formu NRP a to svěřením dítěte do péče jiné osoby. Tato forma NRP se využívá zejména tehdy, když dítě danou osobu zná delší dobu a je v jeho nejlepším zájmu, aby mu nahradila péči rodičů. V tomto případě se neuzavírají žádné formální dohody, pravidelná spolupráce s odborníky není povinná a rodiče mají k dítěti vyživovací povinnost. Tato forma NRP není financována ze státního rozpočtu (Pazlarová, 2016).

Pěstounská péče na přechodnou dobu

V českém právním řádu se objevil institut pěstounské péče na přechodnou dobu již v roce 2006, avšak až do roku 2013 byl využíván jen minimálně. Změna přišla právě v roce 2013 s novelou zákona o SPOD, která stanovila jasnější podmínky pro využívání této formy pěstounské péče (Bubleová, 2014).

Pazlarová (2016 s. 153) uvádí: „*Pěstounská péče na přechodnou dobu je forma NRP, která má po omezenou dobu zajistit péči o dítě, jehož rodina se z různých důvodů nemůže nebo nechce o dítě starat. Má umožnit dítěti, aby tuto dobu strávilo v rodinném prostředí, než se najde trvalé řešení. Dítě se do tohoto typu péče svěřuje pouze na nezbytně nutnou dobu a opodstatněnost umístění je pravidelně každé tři měsíce přezkoumána soudem.*“ Nezbytně nutnou dobou, po kterou má trvat umístění dítěte v přechodné pěstounské péči, se rozumí zejména:

- doba, po kterou rodič nemůže vychovávat dítě ze závažných důvodů,
- doba, po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s
- osvojením,
- doba, do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodiče s osvojením (Macela, 2013).

Nejdéle by tato forma péče o dítě měla trvat jeden rok¹, a pro účely jejího zajištění se zřizuje evidence pěstounů. Tyto evidence mají na starosti krajské úřady a pěstouni se do nich zařazují na základě podané žádosti a následného odborného posouzení. Rozdíl mezi pěstounskou péčí na přechodnou dobu a ostatními formami NRP není ale jen v časové omezenosti a vedení evidence. V případě přechodné pěstounské péče neprobíhá proces zprostředkování NRP před umístěním dítěte do péče a osoby pobírají finanční odměnu i po dobu, kdy nemají v péči žádné dítě. Musejí být ale připraveni kdykoliv dítě přijmout. Dále se liší délka příprav pěstounů. Ta je v tomto případě delší než u zájemců o dlouhodobou pěstounskou péči (Macela, 2013). Tato forma NRP je potřebná, ale klade vysoké požadavky jak na přechodné pěstouny, tak i na ostatní pracovníky, kteří s pěstounem spolupracují: „*Pěstouni na přechodnou dobu zažívají v krátkém časovém úseku velmi intenzivně všechny fáze pěstounské péče (přijetí, adaptace, soužití, příprava na odchod, odchod, vyrovnání se s odchodem), které běžně probíhají roky. Jejich role v životě dítěte je dočasná, ale velmi intenzivní.*“ (Pazlarová, 2016, s. 167).

¹ Doba se může prodloužit v případě, kdy pěstoun, k již svěřenému dítěti, přijme později do péče i sourozence dítěte. (ZSPOD)

2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU – PŘED PŘIJETÍM DÍTĚTE

V této kapitole se podrobněji zabývám kritérii pro výběr pěstounů, procesem jejich příprav k přechodné pěstounské péči a následnému zařazení do evidence. Dále se věnuji podpoře, které se jim při výkonu práce s dětmi dostává, ať už po finanční stránce, nebo prostřednictvím spolupracujících orgánů.

2.1 Kritéria pro výběr pěstounů na přechodnou dobu

Jelikož na uchazeče o přechodnou pěstounskou péči jsou kladeny vyšší požadavky, než jak je tomu u osvojitelů či uchazečů o dlouhodobou pěstounskou péči, sleduje se u těchto osob hned několik kritérií, podle kterých se usuzuje, zda jsou vhodnými kandidáty právě pro tuto formu NRP.

Pěstoun musí být dostatečně vyzrálou osobností, aby byl schopen poskytnout dítěti stabilní a láskyplné prostředí a zároveň být připraven na předání dítěte do trvalé péče až se situace dítěte vyřeší. U žadatelů se přihlíží k jejich věku, ten by měl být v rozmezí 28-65 let, musejí mít čistý trestný rejstřík a v jejich minulosti by se nemělo objevovat žádné rizikové chování, například ve formě závislostí. Podmínkou je také dobrý zdravotní stav, který se dokládá lékařskou zprávou. Pěstouni spolupracují s dalšími odborníky, proto je nezbytná i určitá intelektová úroveň, musejí být schopni sebereflexe a umět si uvědomovat svoje limity (*Pazlarová, 2016*).

Kromě kritérií zmíněných výše je podle *Macely (2013)* nutné posoudit také rodinnou situaci, životní zabezpečení a bydlení a v neposlední řadě také podpůrnou síť žadatele.

Vhodnou rodinnou situací má uvedený autor na mysli zejména stabilní partnerský svazek, bez konfliktů, trvajících alespoň 5 let. Pokud se jedná o samožadatele, neměl by v danou chvíli hledat partnerský vztah. Dále by za sebou neměli mít více jak jeden rozvod, ale tyto situace jsou posuzovány velice individuálně. Také je velice důležité brát ohled na děti již žijící v rodině. Ty nesmějí být ohroženy přijímáním dětí do přechodné péče, neměli by se u nich vyskytovat závažnější výchovné problémy a traumata. Tyto děti by měli být schopny pochopit smysl pěstounské péče na přechodnou dobu. Toho jsou schopny zpravidla po osmém roce. Rodina musí mít dostatečnou kapacitu na to, aby se dokázala svěřenému dítěti věnovat. Předpokládá se, že kapacita rodiny je vyčerpána, jsou-li v ní více jak tři děti.

Z hlediska životního zabezpečení a bydlení se posuzuje zejména kvalita a vybavenost bytových podmínek. Bydlení by mělo být stabilní a poskytovat dítěti dostatečný prostor a soukromí. Rodina či žadatel by neměl mít výrazné finanční problémy.

Při výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu by měl mít pěstoun kolem sebe také dostatečnou podpůrnou síť. Měl by mít možnost najít oporu u svých přátel a příbuzných a být také schopen zajistit si odbornou péči pro sebe i přijaté dítě, umět si říct o podporu v případě potřeby a využívat podpůrných služeb (Macela 2013).

Autorky Konečná a Sudová (2011) ještě dodávají, že kromě vzdělání a životní zralosti měli mít uchazeči zkušenosti s životem s dětmi. Důležité je podle nich naplnění vlastních rodičovských potřeb.

2.2 Podání žádosti

Zájemce, který je přesvědčen, že splňuje všechny předpoklady k výkonu této péče, kontaktuje oddělení NRP dle svého trvalého bydliště. Zde je nutné vyplnit žádost a doložit všechny potřebné údaje. Pověřená pracovnice daného oddělení NRP provádí šetření v domácnosti žadatele. Poté se kopie složky, která je složená ze žádosti, doložených dokladů a ze zprávy ohledně šetření v domácnosti, odešle na krajský úřad. Právě krajský úřad zahajuje proces příprav k výkonu přechodné pěstounské péče. Vyzve zájemce k psychologickému vyšetření a poté k absolvování teoretické přípravy (Bubleová, 2014).

2.3 Odborná příprava

Povinnost absolvovat odbornou přípravu před přijetím dítěte je zakotvena v ZSPOD. Sychrová (2015, s. 61) uvádí, že: „*Poněkud odlišná forma přípravy probíhá pro pěstouny na přechodnou dobu, kde se očekává v budoucnosti úzká spolupráce s rodiči dítěte, zvládnutí procesu předávání dítěte a nutnost vyrovnat se s krátkodobostí péče a s častým střídáním dětí.*“ Ačkoliv tedy mají povinnost absolvovat odbornou přípravu všichni žadatelé o NRP, v případě pěstounství na přechodnou dobu je časový rozsah 72 hodin, na rozdíl od ostatních forem NRP, kde jde o 48 hodin.

Část příprav pro zájemce o osvojení i pěstounskou péči probíhá společně. To lze vyčíst i z výzkumu s názvem *Analýza náhradní rodinné péče v České republice (Kolektiv autorů, 2013)*. Tento výzkum mapoval, jak přípravy zájemců o NRP probíhají v praxi. Konkrétně v Jihomoravském kraji zajišťuje odborné přípravy občanské sdružení TRIALOG. Pěstouni na přechodnou dobu nejprve absolvují část přípravy společně se všemi zájemci o NRP, poté následuje část jen pro zájemce o pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu a poslední část již absolvují samostatně. Ve výzkumu je dále uvedeno, že tato forma společných příprav se osvědčila, jelikož zájemci získají lepší přehled o jednotlivých formách NRP. Samozřejmostí je i práce s dětmi, které již v rodině žijí. Přípravují je hlavně sami rodiče, ale ve výzkumu se uvádí, že do budoucna se plánuje dělat skupinová příprava dětí, která by měla trvat alespoň pět hodin (*Analýza NRP v ČR, kolektiv autorů, 2013*).

Společná část příprav má hlavně přednáškový a informační charakter, hlavním obsahem jsou témata týkající se například psychických potřeb dětí, naplňování vývojových potřeb, citové vazby, terapeutické rodičovství, ztráta, podpora vztahu s biologickou rodinou, identita přijatého dítěte, výchova, zdravotní hlediska NRP a další (*Trialog, 2016*).

Dle výsledků již zmiňovaného výzkumu probíhá odborná příprava v JMK skupinovou formou, kdy se účastní max. 20 osob. Setkání jsou buď jednodenní, nebo formou víkendového pobytu. Zahájení přípravy je vždy po naplnění kapacity skupiny. V praxi to obvykle vychází na dva cykly příprav, většinou v jarních a podzimních měsících. Samotný proces příprav by měl trvat maximálně dva měsíce. Avšak od podání žádosti do vydání rozhodnutí to trvá zpravidla jeden rok (*Analýza NRP v ČR, kolektiv autorů, 2013*).

2.4 Zařazení do evidence

Podle ZSPOD je krajský úřad povinen vést evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Do evidence jsou zařazeni žadatelé, kteří splní všechna potřebná kritéria a na základě odborného posouzení mají předpoklady pro výkon této formy pěstounské péče. Zákon také upřesňuje, co musí být obsahem evidence jednotlivých osob. Údaje z evidence krajský úřad dále poskytuje obecním úřadům obcí s rozšířenou působností ve svém obvodu, avšak Macela (2013, s. 5) tvrdí: „*Obecním úřadům obcí s rozšířenou působností není třeba poskytovat všechny údaje z evidence, je však třeba jim zaslat kopii rozhodnutí o zařazení žadatelů do evidence osob, které mohou vykonávat PPPD. Seznam osob, které mohou vykonávat PPPD*

pro potřeby obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, obsahuje zejména jméno a příjmení osoby, adresu, kde bude PPPD vykonávána, charakteristiku a počet dětí, které je daná rodina připravena přijmout do PPPD, kontakt na OSPOD příslušný podle místa bydliště pěstounů včetně pohotovostního telefonního čísla pro případ potřeby umístit dítě mimo pracovní dobu OSPOD, kontakt na úřad nebo organizaci, která má s osobami v evidenci uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče, datum zařazení do evidence, případně údaje o přerušení zprostředkování zařazení nebo vyřazení. Také je vhodné uvádět počet a věk dětí, které již v rodině žijí.“

Pokud je pěstoun zařazen do evidence osob, které mohou vykonávat přechodnou pěstounskou péči, je povinen uzavřít tzv. Dohodu o výkonu pěstounské péče s OSPOD nebo s doprovázející organizací. Tímto vzniká tzv. fáze pohotovosti, kdy je pěstoun připraven kdykoliv převzít dítě do své péče (Hlásková, 2016). Pěstouni mohou odmítnout přijetí dítěte pouze ze závažných důvodů. Závažnými důvody se rozumí zejména zdravotní důvody, nebo pokud uplynula příliš krátká doba po odchodu předchozího dítěte. Pěstoun nemůže odmítnout přijmout dítě bez důvodu, pokud by to udělal, může být vyřazen z evidence (Macela, 2013).

2.5 Finanční zajištění

Zařazením do evidence pěstoun získává nárok na finanční ohodnocení. Tento nárok má i v době, pokud o žádné dítě nepečuje. Odměna pěstouna je upravena v ZSPOD a výše této odměny je 20.000 Kč. Je-li dítě, které mu bylo svěřeno do péče, závislé na pomoci jiné fyzické osoby ve II., III., nebo IV. stupni, činí odměna pěstouna 24.000 Kč. Pokud jsou v evidenci vedeni oba partneři, nárok na tuto dávku má pouze jeden z nich. K odměně pěstouna se vyjadřuje Trnková (2018, s. 94), která uvádí: „Nelze totiž požadovat od pěstounů, aby byli kdykoliv připraveni přijmout dítě do péče, a přitom jim neposkytnout hmotné zajištění. Těžko by pěstoun mohl pokaždé, když od něj dítě odejde, okamžitě sehnat práci, aby si zajistil obživu, a v této práci ze dne na den skončit, jakmile mu bude oznámeno, že je třeba, aby přijal dítě a zajistil mu celodenní péči.“ Pěstoun na tuto odměnu nemá nárok, pokud je vyřazen z evidence. Vyřazen může být na svoji vlastní žádost či rozhodnutím krajského úřadu (Macela, 2013).

Pěstoun má dále nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, který mu náleží po celou dobu péče o dítě, za každý kalendářní měsíc. Výše příspěvku se odvíjí dle věku dítěte a opět se zvyšuje, pokud je dítě závislé na pomoci jiné fyzické osoby (MPSV, 2018). Výši příspěvku shrnují následující dvě tabulky:

Tabulka č. 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Věk dítěte	Kč
Do 6 let	4 950
6-12 let	6 105
12-18 let	6 985
18-26 let	7 260

Zdroj: Dávky pěstounské péče, MPSV (2018)

Tabulka č. 2: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte dle stupně závislosti

Věk dítěte	Dítě ve stupni závislosti I	Dítě ve stupni závislosti II	Dítě ve stupni závislosti III	Dítě ve stupni závislosti IV
	Kč	Kč	Kč	Kč
Do 6 let	5 115	6 105	6 490	7 040
6–12 let	6 215	7 480	7 975	8 635
12–18 let	7 095	8 580	9 130	9 570
18–26 let	7 425	8 910	9 460	9 900

Zdroj: Dávky pěstounské péče, MPSV (2018)

Pokud pěstoun splní podmínky dané zákonem 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, má nárok na peněžitou pomoc v mateřství (Macela, 2013). Od letošního roku ale přechodní pěstouni nemohou pobírat rodičovský příspěvek (Dlouhá, 2018).

2.6 Spolupráce pěstounů a odborníků

Od pěstounů se očekává spolupráce s mnoha odborníky a organizacemi. Již před zařazením do evidence je pěstoun v kontaktu s mnoha subjekty. Tato spolupráce pokračuje po přijetí dítěte do péče i po jeho následném odchodu do dlouhodobé péče. Pazlarová (2016, s. 161): „Pro dítě je nejprospěšnější vzájemné uznání pěstounů a odborníků jako nedílné součásti týmu kolem dítěte, jehož společnou snahou je v krátkém vymezeném čase poskytnout dítěti tolik podpory a v takové formě, jaká je pro něj nejlepší.“

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, pěstoun je povinen uzavřít Dohodu o výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu, a to buď s OSPOD nebo doprovázející organizací. Právě doprovázející organizace pomáhá pěstounům při všech fázích přechodné pěstounské péče, dbá na práva a povinnosti pěstounů, zajišťuje pro ně další vzdělávání, a komunikuje s ostatními subjekty. Asistuje také při kontaktech s biologickou rodinou dítěte. Pěstouni mají také právo na poskytnutí dočasné pomoci při zajištění péče o děti, například při dočasné pracovní neschopnosti apod. Pokud je dítě starší dvou let, mají právo na zajištění celodenní péče o dítě alespoň na dva týdny. Doprovázející organizace nebo OSPOD také pěstounovi pomáhá se zprostředkováním psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci (*Práva a povinnosti pěstounů a poručníků, 2016*).

Přehled spolupracujících organizací v JMK

- Trialog – organizace vznikla v roce 1998 a je zaměřená na podporu náhradních rodin. Zabývá se zejména doprovázením pěstounských rodin a jejich vzděláváním. Vzdělání pěstounů organizuje v deseti městech JMK. Organizace dále poskytuje psychologické, právní a ekonomické poradenství. Zaměřuje se také na výzkumnou činnost (*Trialog, 2016*)
- Triada – jde o poradenské centrum v Brně, založené v roce 2003. Zaměřuje se zejména na ochranu lidských a občanských práv, zejména na právo na rodinný život a ochranu zájmů nezletilých dětí. V oblasti náhradní rodinné péče poskytuje odborné konzultace při rozhodování o přijetí dítěte, dále poskytuje doprovod a asistenci do ústavního zařízení při seznamování s dítětem, asistenci a mediaci při komunikaci a kontaktu rodičů a dětí v pěstounské péči, rodinné terapie a sociálně-právní poradenství. Zajišťuje také vzdělávání náhradních rodičů a pořádá celostátní seminář NRP (*Triada-centrum, 2018*).

- Sdružení pěstounských rodin – působí na více místech České republiky již přes dvacet let, v JMK má pracoviště v Brně. Uzavírá dohody o výkonu pěstounské péče a poskytuje komplexní služby v oblasti NRP (*Sdružení pěstounských rodin, 2018*).
- Centrum pro rodinu a sociální péči – organizace působí v Brně od roku 1992 a zřizuje ji Biskupství brněnské. Kromě služeb určených pěstounským rodinám centrum také pořádá mnoho kurzů, zaměřuje se na provázení partnerstvím, na vzdělávací akce pro rodiče a poradenství. Na řadě míst v JMK zřizuje místa pro rodinu, tzv. Family Point (*Centrum pro rodinu a sociální péči, 2018*).
- Duhová skleněnka – účelem této neziskové organizace sídlící v Brně a ve Veselí nad Moravou je práce s náhradními ale i nefunkčními rodinami. Poskytuje komplexní služby pro pěstounské rodiny. Zaměřuje se také na individuální činnost s dětmi a mládeží. (*Duhová skleněnka, 2018*).

3 DĚTI V PŘECHODNÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČI A PRŮBĚH PÉČE

Ve třetí kapitole se zabývám tím, pro jaké děti je tento druh NRP vhodný a popisuji jeho průběh. Nejprve zmiňuji přípravu před přijetím dítěte a poté péči o děti v závislosti na jejich věku. Nakonec se zabývám odchodem dětí, což je náročný moment pro všechny zúčastněné.

3.1 Cílová skupina dětí

Pěstounská péče na přechodnou dobu je určena široké skupině dětí. Konkrétněji lze jednotlivé skupiny vymezit například takto:

- Jde o děti, které mají vlastní rodinu, nebo alespoň jednoho rodiče, ale ti se z vážných důvodů nemohou o dítě dočasně starat, rodina dítěte se může ocitnout v krizi, mít problémy s bydlením, s finanční situací a dalšími funkcemi,
- další skupinou jsou děti mladých matek, které ještě nejsou dostatečně připraveny na svoji vlastní rodičovskou roli,
- může jít o děti drogově závislých matek, které potřebují čas na doléčení,
- dále jde o děti, které žijí dlouhodobě v nefunkční rodině, zejména pokud se v rodině vyskytuje domácí násilí či fyzické nebo psychické týrání některého dalšího člena,
- děti, které trpí vážnou nemocí nebo mají různé poruchy chování a jejich rodina o ně nezvládne pečovat,
- děti, které jsou ohroženy z důvodu pobytu jednoho nebo obou rodičů ve výkonu trestu,
- a děti, u kterých nebyla úspěšná jiná forma NRP (*Gabriel a Novák, 2008*).

Institut přechodné pěstounské péče je zaměřený hlavně na děti, u kterých je předpoklad návratu do původní rodiny nebo se předpokládá budoucí osvojení. To dokládají i výše uvedené důvody, kde se u většiny očekává dočasný charakter (Trnková, 2018).

Předpokládá se, že většina pěstounů se bude specializovat na určitou skupinu dětí. Je na uvážení samotných pěstounů, jakou zvolí cílovou skupinu dětí, které bude ochotna přijmout do péče, a to vzhledem ke svým možnostem a schopnostem. Pěstouni se však nemohou vymezovat například vůči etniku, nebo výrazně zúžit věkovou skupinu dětí (Macela, 2013).

3.2 Proces pěstounské péče na přechodnou dobu

Příprava před přijetím dítěte

Pěstoun, který je úspěšně zařazen do evidence, má uzavřenou Dohodu o výkonu pěstounské péče a je v tzv. fázi pohotovosti, musí být připraven kdykoliv přijmout dítě. Přijetí dítěte se často odehrává ve velmi krátkém čase. Proto je důležité, aby byl připraven nejen po psychické stránce ale i po praktické. Pěstoun musí mít vybavenou domácnost a zajištěny podmínky pro bezpečný pobyt dětí podle toho, na jakou věkovou skupinu se specializuje. Zejména při péči o nejmenší děti je důležitá specifická výbava (postýlka, kočárek, hračky, drogistické zboží...). Před samotným přijetím dítěte by měl také obdržet všechny informace ohledně dítěte, o jeho minulosti a zdravotním stavu. Tyto informace mohou být velice prospěšné při utváření nového vztahu mezi pěstounem a dítětem (Pazlarová, 2016).

Péče o děti v závislosti na jejich věku

Pazlarová (2016, s. 155) uvádí: „*Role pěstouna na přechodnou dobu se liší podle věku a situace dítěte.*“

Pokud se v péči přechodného pěstouna ocitne dítě kojeneckého věku, je jeho důležitým úkolem navázat a rozvíjet citovou vazbu s dítětem. Z tohoto důvodu je pro dítě důležitá jedna stálá pečující osoba, která reaguje na jeho podněty. Pěstoun by měl také vytvářet dítěti dokumentaci, tzv. knihu života. Měla by obsahovat fotky a základní informace o dítěti, jeho pokroky i každodenní život (Pazlarová, 2016).

V případě dětí předškolního věku je důležité, aby pěstoun znal minulost dítěte. Pokud ví, čím si dítě prošlo v minulosti, může lépe pochopit jeho projevy chování a lépe na ně reagovat. V případě těchto dětí, již pěstoun není pouze pečovatelem, jako u dětí kojeneckého věku, ale

důležitá je role pěstouna jako vychovatele. Jeho úkolem je nastavit dítěti určité hranice, ale současně ho bezvýhradně přijímat (Pazlarová, 2016). Aby děti neměly pocity nejistoty, jsou pro ně hranice důležité. Rutina ve formě pravidelného denního režimu a zvyků v rodině je pro ně znakem bezpečí. S přibývajícím věkem zkouší testovat tyto hranice, zde je důležité vědět, jaká pravidla jsou pevně daná a kde je možné s dítětem diskutovat. Děti se tak učí prosazovat svůj názor ale respektovat přitom druhé (Lee, 2018).

U dítěte školního věku je důležitá zejména komunikace. Pěstoun by měl s dítětem mluvit vždy upřímně a být pro něj oporou. Důležité je také pomoci dítěti se školními povinnostmi a v případě potřeby komunikovat se školou ohledně situace, ve které se dítě nachází (Pazlarová, 2016).

Umístování dospívajících dětí do přechodné pěstounské péče není v české republice zatím velmi rozšířené. Důvodem toho, proč se pěstouni nezaměřují na tuto věkovou skupinu, může být to, že očekávají s dospívajícími více problémů, než je tomu při výchově mladších dětí. Pazlarová (2016, s. 158) k tomu dále uvádí: „Prozatím nejsou na tento typ péče zvyklí ani pracovníci, takže ho příliš nevyžadují a nenabízejí. Je otázkou času, kdy se podobně jako péče o nejmenší děti rozvine tato služba i pro dospívající.“

Odchod dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu

Při odchodu dítěte z přechodné pěstounské péče je důležitá spolupráce a informovanost všech osob, které se na péči o dítě podílejí. Jedná se o přechodné pěstouny, přebírající rodinu, pracovníky OSPOD a další poskytovatele služeb a doprovázející osoby. Samotný proces předávání dítěte do další péče, jeho průběh a povinnosti všech osob, jsou stanoveny v individuálním plánu dítěte, podle kterého se všechny spolupracující osoby řídí (Macela, 2013).

Odchod dítěte probíhá v několika fázích. Nejdříve se určí pracovník, který bude mít na starosti koordinaci celého procesu. Tento pracovník se nejprve setká s oběma rodinami, seznámí je s celým procesem předávání a zajistí jejich připravenost. Počáteční setkání obou rodin probíhá nejprve bez účasti dítěte. Obě rodiny musí být dobře seznámeny s tím, jakým způsobem bude předávání dítěte probíhat. V druhé fázi se přebírající rodina seznamuje s režimem dítěte, pozoruje ho, učí se o jeho zvycích a potřebách a v další fázi se již snaží postupně přebírat péči o něj (Hlásková, 2015). U nejmenších dětí je důležité, aby si zvykli na novou pečující osobu. Proto je vhodné, když má tato osoba možnost figurovat v domácnosti pěstounů a přebírat péči o dítě v jeho přirozeném prostředí. Nová pečující osoba může s dítětem strávit i noc, má-li k tomu

pěstoun vhodné bytové podmínky. Pokud z pěstounské péče na přechodnou dobu odchází starší dítě, je nezbytné s ním komunikovat a o všem jej informovat. Dítě má právo vyjádřit se ke vzniklé situaci. I v tomto případě se dbá na seznámení či obnovení vztahu k nové pečující osobě a postupný přechod dítěte (Pazlarová, 2016). V další fázi je určen termín konečného předání dítěte. Pěstouni připraví dítěti osobní věci, doklady a loučí se s ním. Následuje fáze samotného předávání dítěte do péče přebírající rodiny. Zde by měl být přítomen koordinující pracovník, který pomáhá s uzavřením dohody o předání dítěte a dohlíží na to, aby byly předány všechny jeho doklady a osobní věci (Hlásková, 2015).

Odchod dítěte je zátěžovou situací nejen pro dítě ale i pro pěstouny, proto je důležité, zaměřit se na jejich potřeby. Pazlarová (2016, s. 166): „*Nemůžeme očekávat, že se odchod dítěte odehraje ze strany pěstounů zcela bez emocí a pokud by taková situace nastala, je to spíš důvod ke znepokojení a obavám, jestli se u pěstounů neprojeví syndrom vyhoření.*“ Po odchodu dítěte do další péče se zpracovává vyhodnocení průběhu výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Je důležité hlavně u začínajících pěstounů, jelikož díky němu můžeme určit, jaké dítě je vhodné znovu umístit k dotyčnému pěstounovi. Také můžeme zvážit, zda pěstoun potřebuje po odchodu dítěte další podporu v podobě supervize, dalšího vzdělávání nebo například delší osobní volno. V případě poslední možnosti může dočasně přerušit své zařazení v evidenci (Macela, 2013).

4 POZITIVA A ÚSKALÍ PĚSTOUNSKÉ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

V závěrečné kapitole teoretické části se na základě studia odborné literatury věnuji pozitivům a úskalím. Zaměřuji se na psychický vývoj dítěte, finanční náročnost této péče a z hlediska možných úskalí zmiňuji motivaci pěstounů a některé další obavy spojené s výkonem péče.

4.1 Pozitiva

Psychický vývoj dítěte

Výchova dítěte v rodině je pro dítě prospěšnější v mnoha ohledech. Kromě zdravotních a biologických potřeb jsou v rodině uspokojovány i další potřeby, které jsou pro ně důležité. (MPSV, 2011). Rodina je pro dítě důležitým citovým zázemím, dítě z ní čerpá pocit jistoty a bezpečného zázemí. Učí se vytvářet si pozitivní vztah k sobě i k okolí. Teorií attachmentu² se zabývalo mnoho autorů a významné jsou i studie o negativním vlivu rané psychické deprivace a citového strádání na další vývoj dítěte, které z této teorie vychází. Pro dítě je důležité, aby někdo reagoval na jeho potřeby a dal pocítovat bezpečí, lásku a bezpodmínečné přijetí. Jelikož se vazba mezi primární pečující osobou a dítětem formuje hlavně v raném věku dítěte, je výchova ve stabilním rodinném prostředí pro nejmenší děti velice důležitá (Vágnerová, 2012). Autorka (2012, s. 23) také dodává: „*Ústavní péče nezahrnuje vzájemné sdílení a je chápána jako dočasná. Vychovatelé mají svůj život, který se odehrává jinde, a i kdyby ke svěřeným dětem měli osobní vztah, součástí jejich života se většinou nestanou. Nevytváří se mezi nimi hlubší vztah, tělesné doteky a mazlení není považováno za vhodné a leckdy ani za přijatelné.*“ Speciálně vyškolení pěstouni na přechodnou dobu, kteří dokáží dítěti poskytnout potřebné podmínky pro zdravý fyzický i psychický vývoj po dobu, než se pro dítě najde trvalé řešení jeho situace, jsou šancí, jak se vyvarovat psychickému strádání dětí v ústavech. Autoři Gabriel a Novák (2008, S. 60) k tématu citové vazby u přechodných pěstounů uvádějí: „*Většina psychologů působících v oblasti NRP se shoduje: adepti na přechodné pěstounství musejí být schopni vnitřně, ale stejně tak i směrem k přechodně umístěnému dítěti zvládnout určitou rozštěpenost, ambivalenci ve vytváření vzájemné citové vazby. Dítěti takový pěstoun musí dávat najevo svou náklonnost.*“

² Teorii definoval anglický psychiatr Bowlby a hlavním termínem je přimknutí, tj. specifická emocionální vazba lidského mláděte na blízkou osobu. Tato vazba je považována za jednu z podmínek zdravého psychického vývoje u dětí (Matoušek a Pazlarová, 2014).

Zároveň ji však musí poskytovat velice obezřetně, s určitým odstupem a dávkovat ji tak, aby se vzájemná vazba nebezpečně neprohlubovala.“

Na nepříznivé životní podmínky děti reagují odlišně, závisí to také na tom, jak dlouho v takových podmínkách žili, na jejich věku a dalších faktorech. Z výše uvedeného vyplývá, že zejména pro mladší děti je bezpečné a láskyplné prostředí je velice důležité. Nejcitlivější období, kdy si dítě vytváří vazbu na pečující osobu, je zhruba od šesti měsíců do dvou let jejich života. Na tomto období se shodují různé studie. U dětí, které nenavázaly tento blízký vztah je náprava obtížnější, čím je dítě starší. Pěstounská péče na přechodnou dobu je však vhodná i pro starší děti, jen si jejich pečovatelé musí uvědomit, že tyto děti a mladiství jsou více zatíženi negativními jevy z jejich předchozího života a být schopni s nimi adekvátně pracovat (Vágnerová, 2012).

Finanční náročnost

Dítě se umisťuje do přechodné pěstounské péče tehdy, je-li to v jeho nejlepším zájmu. Dbá se na to, aby nemuselo vyrůstat v ústavním zařízení, které na něj může mít negativní vliv. Finanční úspora v tomto případě určitě není hlavní motivací pro tuto formu NRP využívat. Budeme-li se ale zabývat výdaji v jednotlivých systémech v péči o ohrožené děti, tak zjistíme, že jedno dítě v přechodné pěstounské péči je měsíčně méně finančně nákladné, než jak je tomu v ústavním zařízení. V případě ústavního zařízení přesahují výdaje na jedno dítě 40 000 Kč za jeden kalendářní měsíc, což je více než zajištění přechodných pěstounů (viz kapitola 2.5). Kvalitní služby pro náhradní rodiny jsou však také finančně nákladné, zejména pokud mají být kvalitní a dostupné (Macela, 2014). Finanční náročnost jednotlivých systémů v péči o ohrožené děti přibližuje následující obrázek:

Obrázek č. 1: Struktura výdajů v systému o ohrožené děti. Macela, 2014.

4.2 Úskalí

Motivace pěstounů na přechodnou dobu

Mezinárodní organizace LUMOS, která se zabývá ohroženými dětmi a snaží se zamezit umístování dětí do ústavní péče, provedla v roce 2015 výzkum týkající se pěstounské péče na přechodnou dobu. Výzkum se zabýval mimo jiné i motivací přechodných pěstounů a snažil se vyvrátit tvrzení médií či některých politiků o tom, že hlavní motivací k výkonu této formy NRP bude finanční ohodnocení a že se jedná o způsob řešení nezaměstnanosti. Výzkum organizace LUMOS (2015, s. 9) uvádí: „Většina nynějších pěstounů na přechodnou dobu byla před započítím poskytování pěstounské péče na přechodnou dobu ekonomicky aktivní. Nezaměstnaných bylo pouze 14 % z nich.“ Podobně se k tomuto tématu vyjadřuje i Trnková (2018, s. 94): „I v souvislosti s odměnou pěstouna, která činí 20 000 Kč měsíčně hrubého za práci vykonávanou 24 hodin / 7 dní v týdnu, často čelí pěstouni kritice s tím, že děti přijímají jen pro peníze. Zde je na místě zdůraznit, že i zaměstnanci ústavních zařízení pobírají za práci mzdu a u dětí se střídají po směnách, žádný z nich nepracuje nepřetržitě. Pěstounská péče je sice činností vykonávanou za peníze, v naprosté většině případů však jistě ne pro peníze.“

Dle výše zmíněného výzkumu agentury LUMOS (2015) vyplývá, že důvody pěstounů k vykonávání této formy NRP jsou různé, nejčastěji však chtějí smysluplnou práci, pomoci tomu, aby se děti neumísťovaly do ústavů nebo je pro ně tato práce zajímavější než předchozí zaměstnání. Motivaci žadatelů je nutno pečlivě posoudit před jejich zařazením do evidence. V případě, kdy by hlavním důvodem k výkonu této péče bylo finanční ohodnocení, nebude žadatel zařazen do evidence.

Další problematická místa

Ze závěrečné zprávy ze setkání zástupců OSPOD a neziskových organizací které poskytují služby NRP v České republice, kterou vydalo Středisko náhradní rodinné péče (2016), vyplynulo několik dalších problematických bodů týkajících se pěstounské péče na přechodnou dobu.

V některých krajích České republiky je nedostatečný počet přechodných pěstounů, kteří by byli ochotni přijmout do péče starší děti nebo sourozeneckou skupinu.

Jako další problematické místo se jeví odcházení dětí do dlouhodobé péče. Pokud totiž po dobu kdy je dítě umístěno v přechodné pěstounské péči, není jeho biologická rodina schopna vyřešit svoji situaci tak, aby se do ní dítě mohlo vrátit, a není ani jiný blízký příbuzný dítěte, hrozí mu

umístění do ústavního zařízení. K této obavě se vyjadřuje Pazlarová (2016, s. 166-167): „*Přes prozatím krátkou zkušenost se zdá, že se u nás daří řešit situaci dětí po odchodu poměrně dobře. Naprostá většina dětí odchází od přechodných pěstounů do dlouhodobé pěstounské péče nebo osvojení. Část odchází zpět k vlastním rodičům a pouze 1-2 % dětí odchází do institucionální péče.*“

Závěrečná zpráva také zmiňuje nutnost pracovat s biologickou rodinou dítěte. Problémem také je, že často chybí následné služby a podpora rodiny v případě svěření dítěte zpět do péče biologickým rodičům.

Rizikem také může být prodlužování pobytu dítěte u přechodných pěstounů. Podle uvedeného výzkumu je průměrná délka pobytů dětí 6,5 měsíce. Stává se ale, že se situace dítěte nestihne v průběhu jednoho roku vyřešit a zůstává v péči přechodných pěstounů déle než jeden rok.

Z výše uvedené závěrečné zprávy Střediska náhradní rodinné péče (2016) také vyplývá, že často vázne komunikace mezi OSPOD, doprovázející organizací a samotnými přechodnými pěstouny. Všechny tyto orgány by spolu měly spolupracovat, informovat se navzájem a pracovat na řešení situace dítěte. Je tedy nutné, aby si tito aktéři přechodné pěstounské péče vzájemně vymezili svoje kompetence, realizovali společná setkání a mapovali celý průběh péče o dítě.

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

5.1 Cíl výzkumu

Cílem této bakalářské práce je analyzovat rozhovory s pěstouny na přechodnou dobu v JMK, zjistit jejich názory na tuto formu NRP a zaměřit se zejména na silné a slabé stránky systému s ohledem na svěřené děti. Pro konkrétnější vymezení výzkumného záměru jsem si stanovila tři specifické oblasti, ke kterým se ve výzkumném šetření vztahuji. První oblast se týká procesu příprav přechodných pěstounů, druhá jejich podpory a třetí se zabývá tím, jak tuto péči pěstouni a děti zvládají.

5.2 Výzkumné otázky

Strauss a Corbinová (1999, s. 24) uvádějí: „Není možné, aby badatel prozkoumal všechny aspekty zkoumaného problému. Výzkumná otázka nám umožňuje zúžit výzkumný problém na velikost, která je reálně zkoumatelná.“ Hlavní výzkumná otázka je formulována obecněji a je následně rozložena do dílčích výzkumných otázek, které kopírují jednotlivé oblasti stanovené výše. Z dílčích výzkumných otázek jsou poté za pomoci procesu operacionalizace vytvořeny konkrétní otázky použité v rozhovorech³.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké silné a slabé stránky spatřují pěstouni na přechodnou dobu v JMK v systému přechodné pěstounské péče?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jsou pěstouni spokojeni s procesem příprav na výkon pěstounské péče na přechodnou dobu?
2. Dostává se pěstounům potřebné podpory?
3. Jak pěstouni a jim svěřené děti zvládají průběh pěstounské péče na přechodnou dobu?

³ Otázky k rozhovorům viz příloha č. 1

5.3 Metoda výzkumu

Pro účely sběru dat jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, která umožňuje hlubší poznání a pochopení podstaty zkoumané problematiky. Výhodou je také určitá flexibilita, která umožňuje reagovat na vzniklé situace při rozhovoru (Hendl, 2016). Disman (2008, s. 285-287) definuje kvalitativní výzkumnou strategii následovně: “ *Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality. Cílem tu je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím. (...) V kvalitativním výzkumu se snažíme sebrat „všechna data“ a nalézt struktury, pravidelnosti, které v nich existují.*“ Reichel (2009) řadí mezi zásady kvalitativního zkoumání zejména otevřenost ke zkoumaným objektům, schopnost reagovat na nové neočekávané momenty a přizpůsobovat jim další postup, dále pak zásadu intenzivního a dlouhodobějšího kontaktu se zkoumaným problémem. Zmiňuje také potřebu pochopit zkoumanou situaci a její kontexty a očekává značnou míru subjektivity při zkoumání. Zároveň je však podle autora důležité udržet si určitý objektivní a kritický postup.

Tuto výzkumnou metodu jsem zvolila z toho důvodu, protože se zaměřuji na názory a zkušenosti přechodných pěstounů a zjišťuji, jaké silné a slabé stránky spatřují v systému přechodné pěstounské péče. Mým záměrem bylo získat detailní a osobní informace, díky kterým mohu lépe porozumět dané problematice. Pomocí kvalitativního výzkumu jsem tyto informace schopna zjistit a získat tak hlubší vhled do problematiky.

5.4 Výběr výzkumného souboru

Výzkumný soubor byl tvořen na základě kvótního výběru. Základním souborem byli všichni přechodní pěstouni působící v JMK, celkem 91 osob v evidenci. První kvótou výběru bylo, aby tyto osoby neměly přerušené vedení v evidenci. Druhou kvótou výběru bylo, aby již pěstouni měli zkušenost s celým procesem přechodné pěstounské péče, tedy s přijetím i předáním alespoň jednoho dítěte. Tuto kvótu jsem zvolila z toho důvodu, aby již pěstouni mohli zmapovat celý průběh přechodné pěstounské péče a mohli mi tak poskytnout více informací o tomto procesu. Následně jsem oslovila celkem 12 osob, z nichž vznikl výzkumný soubor 7 osob, které splňovali danou podmínku a zároveň souhlasili s rozhovorem.

5.5 Technika sběru dat

Pro sběr dat jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru. Tento rozhovor je charakteristický tím, že je předem stanovený soubor otázek nebo soubor jednotlivých témat ale není přesně stanoveno jejich pořadí. Výzkumník také může otázky částečně upravovat a klást doplňující otázky (Reichel, 2009).

Tuto metodu jsem zvolila z důvodu důkladnějšího porozumění dané problematice a kvůli možnosti částečné improvizace. Základním tématem byly tři specifické výzkumné oblasti (viz 5.1) a k těmto oblastem se vztahovaly konkrétní otázky. Otázky byly otevřené a kopírovali proces přechodné pěstounské péče tak, jak probíhá v praxi.

5.6 Průběh sběru dat

Výzkumné šetření probíhalo od začátku června do půlky července 2018. Rozhovory probíhaly nejčastěji v místě bydliště jednotlivých osob, dvakrát v parku, jednou proběhl rozhovor v kavárně. Místa i čas setkání jsem nechávala zcela na volbě respondentů, aby se cítili bezpečně a abych nenarušovala režim dětí. Respondenti byli předem seznámeni s cíli výzkumu a byli ujištěni, že bude zachována jejich anonymita. Souhlasili s pořízením audiozáznamu, který sloužil jako hlavní zdroj dat pro kvalitativní analýzu. Rozhovory byly následně přepsány z mluveného projevu do písemné podoby. Následně jsem pro vyhodnocení dat použila metodu otevřeného kódování. Strauss a Corbinová (1999 s. 43) vysvětlují: „*Otevřené kódování je část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů.*“

5.7 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvořilo sedm rodin, které vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu a bydlí na území JMK. Kvůli zachování anonymity nejsou lokality blíže specifikovány. Rozhovor mi poskytly vždy ženy. Pro účely výzkumu uvádím některé jejich základní údaje v následující tabulce:

Tabulka č. 3: Základní údaje respondentů

	věk	počet vlastních dětí	celkem dětí v péči
Respondentka č. 1	48	1 syn, nežije v domácnosti	3
Respondentka č. 2	62	2 děti, nežijí v domácnosti	6
Respondentka č. 3	53	3 děti, jedno žijící v domácnosti	2
Respondentka č. 4	49	2 děti, syn žijící v domácnosti	3
Respondentka č. 5	41	2 děti žijící v domácnosti	2
Respondentka č. 6	58	1 dcera, nežije v domácnosti	4
Respondentka č. 7	47	2 děti žijící v domácnosti	1

6 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Pro lepší přehlednost jsou výsledky výzkumného šetření vyhodnocovány nejprve podle dílčích výzkumných otázek a k nim jsou uvedeny i jednotlivé dílčí závěry.

6.1 Jsou pěstouni spokojeni s procesem příprav?

V první otázce této oblasti jsem zjišťovala, zda si myslí, že je proces příprav dobře připravil k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Všech 7 respondentek odpovědělo kladně, 3 z nich navíc ocenily množství probraných témat. Respondentky 2 a 3 uvedly, že po teoretické stránce se naučily všechno potřebné, ale péče o dítě je potom velice individuální a může nastat mnoho situací, na které se předem nelze připravit. Respondentka 2: *„Mě připravoval Trialog, moje vlastně doprovázející organizace a mě se ty přípravy moc líbily, byla to pro mě úplně nová věc a myslím si, že jsme tam měli od všeho kousek. Od těch právních věcí, přes lékařství a tady tu sociální oblast. (...) Takže si myslím, že ty přípravy byly dobrý, ale ono stejně vás to nepřipraví, protože to každý dítě je individuální a vše kolem něj, příběh té matky a všechno kolem toho, takže v takovém tom základním jo, ale potom přicházíte na plno věcí, který by vás předtím ani nenapadly (...).“* Respondentka 3 obdobně uvedla: *„Ono teoreticky toho víte hodně, jo, ale potom po té praktické stránce...to prostě je každý dítě jiný a podle toho se musíte umět chovat a reagovat na ty jeho potřeby.“* Respondentka 4 navíc sdělila, že je ráda za nové kontakty: *„Mně i manželovi se ten kurz moc líbil a myslím, že tomu nic nechybělo. Navíc jsme doted' v kontaktu s pár pěstouny, se kterýma jsme tam poznali. Což je dobrý, dostanete se do takové komunity, můžete si vzájemně třeba poradit a tak.“*

Dále mě zajímalo, jestli se v průběhu příprav vyskytly nějaké problémy. Respondentky 2, 5 a 7 zmiňovaly délku příprav, ale nespatořovaly v tom zásadní problém, což dokládá výrok respondentky 2: *„(...) Ten proces je dlouhej ale ono je to potřeba, protože tam narazíte na tolik věcí, co vás vůbec nenapadnou. Člověk se nadchne, „jéé“ já se půjdu starat o miminka, ale pak vám z toho prostě vyplyne tolik věcí jo, že já si myslím, že je to dobře.“* Respondentka 3 měla potíže se sdílením některých informací: *„Mně to přišlo někdy až moc osobní...že musíte rozebírat některý osobní věci v té skupině, to pro mě bylo takový těžší.“* Respondentka 1 uvedla: *„(...) mě akorát překvapil ten psychologickej test, tam bylo hrozně moc otázek a některý se mi zdály úplně mimo. (...).“* Respondentky 4 a 6 odpověděly, že v rámci příprav se s problémy nesetkaly.

Na otázku, zda jsou kritéria pro výběr uchazečů dobře nastavena a jestli dokáží odhalit nevhodné uchazeče, respondentka 4 uvedla: „(...) Museli jsme hrát takový ty psychologický hry...já si myslím, že to je nastavený dobře. Ale víte co...stát se může cokoliv. Tady je pak důležitá ta kontrola potom no. Podobně se o kontrole zmínila i respondentka 5: „No...já nevím. Měla by potom pravidelně chodit sociálka a všechno kontrolovat, jestli to funguje, ale to se často neděje. Takže v tomhle si nejsem jistá, no. Samozřejmě tam máte různé testy v průběhu těch příprav a tak...takže jako, nemělo by se to stávat, (...).“ Respondentka 2 jediná uvedla zápornou odpověď a poté se si stěžovala na vzájemnou spolupráci mezi odborníky: „Nemyslím si. Máme s tím špatný zkušenosti. Možná je to ale subjektivní, co člověk to názor, jo. Já si spíš myslím, že problém je v tom, že potom nespolupracuje ta organizace a sociálka. Abysme všichni tři pořád pracovali na tom, aby to pro to děcko bylo to nejlepší. (...).“ Ostatní respondentky odpověděly, že doufají, že systém dokáže odhalit nevhodné uchazeče včas.

Poslední otázka v této oblasti se zabývala celkovým zhodnocením příprav a z odpovědí vyplynulo, že respondentky byly s přípravami spokojeny a nenapadlo je nic, co by jim v tomto procesu chybělo. Zmiňovaly profesionální přístup, vytvoření nových kontaktů a hodně nových informací. Například respondentka 7 uvedla: „(...) já bych nic nezměnila, nám se s manželem všechno líbilo, navíc ten přístup byl fakt profesionální a nejsou tam jen přechodní pěstouni ale i ostatní, takže si tak uděláte obrázek celkově o NRP.“ A respondentka 1: „(...) hlavně že jsme věděli, na koho se třeba potom obrátit, kdyby byl nějaký problém, to je asi to nejdůležitější...vědět potom, kde hledat pomoc, když se bude něco dít. Já jsem s tím teda byla spokojená.“

Dílčí závěr

V první oblasti bylo mým cílem odpovědět na dílčí výzkumnou otázku: „*Jsou pěstouni spokojeni s procesem příprav k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu?*“ Z odpovědí respondentek vyplynulo, že spokojeny jsou. Velice pozitivně hodnotily zejména profesionální přístup a rozsah témat, kterými se v rámci příprav zabývaly. Osvědčily se také společné přípravy s ostatními žadateli o NRP, respondentky byly rády za nové kontakty a také si mohly udělat přehled o jiných formách NRP. Většina se shodla na tom, že přípravy trvaly delší dobu, od jejich žádosti po zařazení do evidence to většinou trvalo kolem jednoho roku, někdy déle. Respondentky to ale nepovažovaly za problém. Některé respondentky si nejsou jisté, zda se dokáží včas odhalit nevhodní uchazeči a zmiňovaly potřebu kontroly, která by měla probíhat po přijetí dítěte do péče. Dvě respondentky si stěžovaly na to, že tyto kontroly neprobíhají a spolupráce mezi jednotlivými subjekty vážne. Všechny ale uvedly, že by na přípravách nic nezměnily a že po teoretické stránce byly dobře připraveny k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu.

6.2 Dostává se pěstounům potřebné podpory?

Klíčovým tématem této oblasti byla podpora přechodných pěstounů. Zaměřovala jsem se zejména na to, jak probíhá jejich spolupráce s OSPOD, se soudy, s doprovázející organizací a dalšími odborníky. Dále jsem zjišťovala spokojenost s nabídkou služeb pro pěstouny, ptala jsem se, jaký má na tuto formu NRP názor jejich okolí. Také mě zajímalo, jak pěstouni hodnotí současné finanční zabezpečení.

Největší problém spatřují respondentky se spoluprací s OSPOD. Pouze respondentka 7 odpověděla, že spolupráce s OSPOD u ní probíhá zatím poměrně dobře. Pozitivní zkušenosti s OSPOD má také respondentka 4, která dodává: „(...) *Ale zatím se vždycky všichni snažili, dělat to nejlepší. Někdy to třeba trvá delší dobu, ale tomu se asi nedá divit. Jako třeba OSPOD k nám moc nechodí, většinou se angažuje jen na začátku a potom při předávání dítěte, ale pokud není nějaký problém, tak to vlastně nevadí.*“ Chybějící návštěvy OSPOD zmínily také respondentky 2,3,6 a 7. Respondentka 6 popsala svoji zkušenost s OSPOD následovně: „*No jako víte co, já si vždycky přivezu to miminko z porodnice, udělá se plán dítěte a pak za náma klidně rok nikdo nepřijde. Takže asi tak bych to řekla no, akorát u toho jednoho chlapečka, ten měl jako zdravotní problémy, tam to trochu kontrolovali, ale jinak se angažují až třeba u toho předávání potom. (...).*“ Respondentka 3 kromě chybějících návštěv v domácnosti, popsala svoji první zkušenost se spoluprací OSPOD a zdůraznila nutnost práce s biologickou rodinou dítěte: „(...) *v mém případě to vážne hlavně teda s OSPOD. Já třeba jsem si přijela pro první dítě do porodnice, ona mi paní zavolala, že tam mám holčičku. A nikdo mi nic víc neřekl. No tak já jsem se sbalila a jela jsem do porodnice sama a oni tam po mně chtěli soudní rozhodnutí. A já vůbec nevěděla, že mám mít předběžný opatření, to mi nikdo neřekl! To si myslím, že mi měla říct, když věděla, že teprve začínám. Oni tam mají hodně práce, to já jim jako neberu, ale ani ty návštěvy u nás nedodržuje. Taky si myslím, že vážne ta práce s tou rodinou, když je možnost, aby se tam to dítě vrátilo. Když nechodí k nám tak ať pracuje s něma, aby se tam do toho roku mohlo dítě vrátit, to je důležitý... a to mi přijde, že se moc neděje.*“ Negativní zkušenost popisuje také respondentka 2, zároveň ale dodává, že její kolegyně mají zkušenosti opačné: „(...) *Já jsem začala s paní sociální spolupracovat líp až tak u toho pátého dítěte. U toho čtvrtého jsem vyřídila sama to, že potřeboval státní občanství a já nevím co, tak jsem to sama na matrice vyřídila. Nečekala jsem, že mi poděkuje. Chtěla jsem to, aby se to urychlilo. No a ona mě sociální sprdla jak malý děcko, co se do toho pletu. Tak jsem jí tenkrát řekla, že jsem nečekala poděkování, ale že teda mi vynadá*

to taky ne. To je takový úplně nelogický. Tak jsem jí říkala, že oni by si to přehazovali půl roku, kdo to vyřídí, a to děcko zatím roste a teď mělo jít do adopce, jo. Takže ty rodiče tady jezdili a čekali jo... a oni by to neřešili vůbec. (...) Ono to totiž ještě bylo tak... když my jsme začínali, tak půlka té...těch odborných, těch sociálek a lékařů tak i malinko přes polovinu těch lidí bylo proti tady tomuto, proti pěstounské péči. Takže oni vám jako tak trošku házeli klacky pod nohy. Ona možná ta moje sociální pracovníce byla jedna z nich, protože třeba moje kolegyně má úplně úžasný zkušenosti se sociálkou. (...).“

Pozitivně hodnotily respondentky spolupráci s doprovázející organizací. Respondentka 3 uvedla: *„Tak s doprovázející organizací jsem moc spokojená, (...) když něco potřebuju tak vím, že mi pomůžou. Víím, že třeba někdo chce u těch kontaktů s rodinou někoho třetího ještě, aby to zařídil a byl u toho, ale mně to třeba přijde tak intimní, že mám radši, když jsme sami. I se všema ostatníma mám dobrý zkušenosti (...).“* Respondentka 6 je naopak ráda, že jí někdo organizuje setkání s rodinou dítěte: *„Doprovázející organizace se hodně angažuje, snaží se hledat třeba pěstouny a tak, s nimi jsem v kontaktu jako často. Chodím na různé semináře taky. A probíhají u nich třeba setkání s rodiči těch dětí a pomáhají s tou domluvou.“* Respondentka 5 uvedla: *„Moje doprovázející organizace mi pomáhala při kontaktech s tou náhradní rodinou, ale jen teda ze začátku, pak už jsme si to organizovali sami. Ale kdybych měla někdy problém, tak určitě mi bude příjemnější komunikovat s někým z té organizace než třeba s paní na úřadě.“* Spokojená s doprovázející organizací je i respondentka 7: *„My nejvíc spolupracujeme teda s Trialogem a tam je to všechno v pořádku.“*

Dobré zkušenosti popisovaly respondentky i s lékaři a psychology. Například respondentka 2 uvedla: *„Tady řeknu, že mám děcko v péči a všichni mi maximálně vycházejí vstříc. (...) jsou všichni hrozně vstřícní, ať už v dětské nemocnici nebo jinde. (...).“* Respondentka 5 využívá psychologa pouze po předání dítěte: *„(...) no a u psychologa jsme byli s manželem po předání té první holčičky, jinak tu možnost nevyužíváme.“*

Co se týká práce soudů, tak respondentky neměly negativní zkušenosti. Pouze respondentka 4 uvedla: „(...) Někdy ty rozhodnutí trvají, protože všechno musí přes soud, ale lepší se to.“ Naopak respondentka 2 uvedla: „(...) Ale třeba soud tady, tady je takovej mladší právník, tak do čtyřiceti let, a ten je nesmírně vstřícněj. Tam když přijdu tak normálně to už je takový jako...všecko fičí. (...).“

Jednou z dalších otázek, byla otázka na téma služeb pro pěstouny. Respondentky 1,4,5,6 a 7 odpověděly, že je nenapadá žádná služba, která by jim chyběla a že jsou s nabídkou spokojené. Uvedly však, že služby nevyužívají, s výjimkou například různých vzdělávacích seminářů. To dokládá i výrok respondentky 4: „Já si myslím, že ty služby jsou nastavený dobře. Vím, že tam je možnost třeba hlídání dítěte, když potřebujete jít k doktorovi nebo něco vyřídit ale já tohle zatím nikdy nevyužila. Já jdu akorát občas na nějakej seminář třeba, na ty chodím ráda.“ Respondentka 3 uvedla: „Já si myslím, že je těch služeb čím dál víc, zlepšuje se to. (...).“ Negativní zkušenost popsala respondentka 2, která měla zdravotní problém a situaci vyřešila jen s podporou jejího blízkého okolí: „No jako já ty služby moc nevyužívám. Akorát teda ted' jako jsem měla problém se žádama. Ale to bylo takový, že jsem se nemohla hnout, tak si malou brala moje dcera, ale v podstatě jsem nežádala o pomoc tu organizaci. Já, když se mi to stalo, tak jsem volala na sociálku, protože jsem se nemohla postavit. Tak jsem volala, že je mi hrozně, že co jako mám dělat. No a ona mi řekla, že zavolá na soud a za dvě hodiny si pro malou někdo přijede a odveze vám ji. No tak jsem se ptala, kam ji dají a ona řekla, že bude nějaká volná pěstounka, ale ať už nepočítám s tím, že mi ji vrátí. Tak jsem řekla, že to teda nepřipadá vůbec v úvahu. Tak my tady děcko měsíc nebo dva zvykáme na nový pěstouny postupně a ona ho chce jen tak vzít a dát jinam, a tak jsem jí řekla, že to nepřipadá v úvahu pro mě. No a ona mi řekla, že si teda musím nějak poradit. Takže přijela moje dcera, vzala děcko na týden do Prahy, pak mně ho zase přivezla, pak si ho vzala znovu. Pak mi pomáhaly všechny susedky, jedna chodila děcko vytahovat z postele, druhá ho chodila koupat...všecky kamarádky mi pomáhaly. Pak jedna kamarádka zde byla týden. Takže z toho nejhoršího, kdy mi bylo jako fakt hrozně, tak mi prostě z toho pomohlo fakt moje okolí a moje rodina, ale oni ne, oni by to děcko sbalili a odvezli. Tohle není vyřešený, když se něco stane, aby se to dělo nějak citlivě, proč by zde třeba ta pěstounka, která je teda volná, nemohla jen docházet mi pomoct...aby to děcko nemuselo být vytržený z toho jeho prostředí nebo daný do Klokánku, oni si s tím prostě nedělají hlavu no.“

Zjišťovala jsem také, jaký má názor na přechodnou pěstounskou péči okolí pěstounů. Všechny respondentky se shodly na tom, že jejich rodina pochopila princip této péče a podporují jejich práci. Někdy však musely vysvětlovat, co dělají, zejména sousedům a dalším známým. Dokládá to odpověď respondentky 4: „(...) *Sousedi to třeba ze začátku moc nechápali, musela jsem vysvětlovat, že to dítě je u mě, aby nemuselo být v ústavu. Jako takhle, ty lidi, který znám, tak si myslím, že si o tom nemyslí nic špatnýho, no a u těch ostatních...tam to asi neřeším.*“ Někdy se setkaly také se špatnou reakcí od cizích lidí, například respondentka 7: „(...) *ale od cizích lidí jsem si už párkrát vyslechla, co jsme to za rodinu, když dokážeme to malý dát potom pryč. To vás potom jako hodně mrzí no.*“ Obdobně odpověděla i respondentka 1: „*Jako samozřejmě můžete narazit na lidi, kteří si stále myslí, že ústav je pro dítě lepší řešení a že tam má všechno co potřebuje. Takový lidi prostě jsou a budou, já se snažím jim to vysvětlovat...ale u lidí z toho jako bližšího okolí nemám problém. Tam ty reakce byly vždycky dobrý.*“

Další otázka se týkala finančního zabezpečení pěstounů na přechodnou dobu. Respondentky 3,5 a 7 uvedly, že hlavní příjem má manžel. Respondentka 5: „*No...ten plat vám hypotéku nezaplatí, takže asi tak. Kdyby nevydělával manžel tak bychom těžko užívali celou rodinu.*“ Respondentka 1 se také vyjádřila ke změně, kdy od letošního roku přechodní pěstouni nemohou čerpat rodičovský příspěvek: „*Jako na to, že máte nějakých 16 000 tisíc a děláte 24 hodin denně, a to bez dovolené... to je nic moc no. Navíc teď třeba pěstounům vzali rodičovský příspěvek, což si myslím, že je chyba, protože vy tomu dítěti děláte rok rodiče, měli by to rozpočítat nějak...mělo by to tak větší logiku, si myslím. Hlavně to dítě máte často delší dobu jak rok, protože je to zdlouhavý, všechny ty rozhodnutí.*“ Respondentka 2, která žije bez partnera, k finančnímu zabezpečení uvedla: „*No...je fakt, že já mám svoje rezervy. S tím jsem do toho šla, tak jako...kdybych je neměla, tak by to bylo „tak tak“.* *Ale tím že mám něco z dřívějšíka tak nemám problém. Ale když ty lidi žijou jen z toho...tak to je takový na hraně.*“

V poslední otázce této oblasti jsem zjišťovala, jak celkově pěstouni vnímají podporu, která se jim dostává. Zde se lišily odpovědi respondentek podle toho, jak hodnotily spolupráci s odborníky. Pouze respondentky 1 a 7 zhodnotily celkovou podporu jako dostačující. V dalších odpovědích byl často zmiňován problém s OSPOD a špatná komunikace mezi odborníky. Respondentka 3 uvedla: „*Já myslím, že se to zlepšuje. Že i to okolí už třeba ví, o co jde a že to je užitečný. Ty služby jsou udělaný dobře, takže celkově si myslím, že ta podpora je dostatečná, jen by to chtělo zlepšit fungování OSPOD no.*“ Podobně reagovala i respondentka 6: „*Hlavně by se měl zlepšit přístup OSPOD, to asi v první řadě, abychom všichni spolupracovali dohromady i s tou organizací. To je asi jedinej problém, jinak teda já jsem spokojená, co se týká ostatních věcí.*“ Respondentka 2 obdobně odpověděla: „*Já mám problém jen s tou sociálkou, jinak jsou všichni vstřícní. Dokonce když si mě jedna matka chválila, tak jí ta sociálka řekla, že já se mám starat jen o to, aby děcko mělo čistej zadek a co jíst. Jako tohle přece nejde, to je tak strašně neprofesionální! Už jenom z toho, že jednak bysme měli spolupracovat jo, my nejsme žádní blbci jako... abysme tady dělali jenom poskoky, a ona se nepřijde za rok na to děcko ani jednou podívat. Tohle se musí změnit, ten přístup je takovej neosobní, je to necitlivý, ale je to o lidech, třeba moje kolegyně mají sociálky, který takhle spolupracujou. Takže asi fakt záleží, na koho zrovna natrefíte no, ale ta komunikace by se tam fakt měla zlepšit. Mě poprvé vyšla vstříc až u toho pátýho dítěte, tu holčičku jsem měla u sebe necelý dva roky. (...) Ale tady v tom případě jsme se sociálkou spolupracovali dobře, ale za ty dva roky, co u mě ta malá byla, tak k nám nepřišla ani jednou.*“

Dílčí závěr

V druhé oblasti bylo cílem odpovědět na dílčí výzkumnou otázku: „*Dostává se pěstounům potřebné podpory?*“ Hlavní problém spatřovaly respondentky ve spolupráci s OSPOD. Pouze dvě respondentky měly pozitivní zkušenost, ostatní spíše zkušenosti opačné. Často bylo zmiňováno, že v průběhu péče o dítě je v domácnosti nikdo nenavštěvuje a že vše trvá dlouhou dobu. Jedna z respondentek uvedla, že byla napomenuta sociální pracovnící OSPOD, když se sama snažila vyřídit dítěti potřebné dokumenty. Respondentky také uváděly, že by se měla zlepšit komunikace mezi doprovázející organizací, OSPOD a samotnými pěstouny. S doprovázející organizací byly respondentky spokojené, stejně tak jim vycházeli vstříc i lékaři a psychologové. Co se týká služeb pro pěstouny, tak většina uvedla, že služby nevyužívá, ale ví o těchto možnostech, zejména zmiňovaly možnost hlídání dětí. Zúčastňují se spíše vzdělávacích akcí a žádná z respondentek neuvedla službu, kterou by postrádala. Rodina v jejich práci podporuje, ovšem reakce ostatních lidí jsou různé. Respondentky v tom ale nespatřují problém a snaží se svému okolí vysvětlit principy této péče. Z odpovědí respondentek vyplynulo, že většina by neuživila domácnost pouze z odměny pěstouna. Tři respondentky považují za důležité, že mají k dispozici příjem manžela a jedna respondentka má finanční rezervy z předchozího zaměstnání. Další z respondentek si stěžovala na nemožnost čerpat rodičovský příspěvek. Většina respondentek vnímá finanční zabezpečení jako nedostatečné.

Respondentky spatřují podporu především ve své doprovázející organizaci, se kterou mají pozitivní zkušenosti a obrací se na ni v případě problémů. Dobré zkušenosti také mají s prací psychologů, lékařů i právníků. Jsou také spokojeny s nabídkou služeb pro pěstouny a využívají nejvíce vzdělávací akce. Oporu mají také ve své rodině. Naopak problém spatřují ve špatné komunikaci a spolupráci s OSPOD. Jedná se o problém, který zmínila téměř každá respondentka. OSPOD nenavštěvuje domácnosti a nekontroluje tak přímou péči o dítě. Respondentky si také stěžovaly, že všechna rozhodnutí trvají dlouhou dobu. Další problém se týká finanční podpory pěstounů. Z odpovědí respondentek bylo patrné, že svoji práci považují za finančně nedocenenou.

6.3 Jak pěstouni a jim svěřené děti zvládají průběh pěstounské péče na přechodnou dobu?

V poslední výzkumné oblasti mě nejprve zajímalo, jestli existují nějaké děti, které by respondentky do své péče nepřijaly. Respondentky často zmiňovaly, že by si netroufily vzít do péče dítě s nějakým závažnějším postižením, důvodem je zejména málo zkušeností s těmito dětmi, nebo také bytové podmínky. Nejčastěji se starají o menší děti. Respondentky 3 a 5 nemohou přijmout starší děti kvůli vlastním dětem, které s nimi žijí v domácnosti. Respondentka 5 uvedla: *„Kvůli našim dětem, kterým v té době bylo vlastně 9 a 14 let, když jsme začínali, tak si bereme jen miminka, od nuly do tří let. Odmítnout můžete třeba jen dítě, který má nějaký postižení, kvůli kterému vy si na tu péči netroufáte, ale třeba kvůli národnosti a tak, tak to nejde, to je úplně vyloučený.“* Někdy se obávají přijmout starší děti, protože se bojí, že na péči o ně nebudou stačit. Respondentka 1: *„Kvůli tomu, že nemáme bezbariérový bydlení, tak nemůžu přijmout třeba dítě na vozíčku. A věkově tam mám hranici deseti let...na ty větší děti nevím, jestli bych si troufla.“* Dvě z respondentek také uvedly, že ačkoliv nyní přijímají děti 0-3 roky, tak do budoucna plánují přijímat starší děti. Respondentka 2: *„Já mám napsaný v té evidenci děti nula až jeden rok (...). Ale teďka vážně uvažuju, že jestli si odpočnu, tak si to zvýším tak od tří do šesti let, maximálně do těch deseti. Ale to teď nedokážu posoudit, možná se nechám na chvíli vyřadit, abych se dala do kupy. A protože jsem na to sama tak si беру vždycky jedno dítě. Bála bych se nějakýho zdravotního problému, já bych třeba dítěti nic nepíchla, moje kolegyně teď měla dítě, který mělo vývod jo... to bych asi nezvládla, já mám v evidenci napsaný, že nevdí menší zdravotní handicap. Já jsem říkala, že jsem hrozná posera, že bych mu třeba nezvládla píchat inzulin. Tady člověk musí vědět svoje hranice, ale co se týká rasy tak je mi to jedno, to by ani nešlo, si ty děcka nějak vybírat.“* Respondentka 4 obdobně uvedla: *„Na začátku vlastně dostanete vyplnit takovej dotazník a vypíšete tam, co jste schopni zvládnout a co ne. Tím myslím teda jako nějaký zdravotní problémy a tak, třeba rasa toho dítěte, to se neřeší vůbec. Věkově to teď máme nastavený od narození do tří let, ale myslím, že si to časem zvýšíme, protože přece jenom musíte k těm malým neustále vstávat v noci, nosit je...prostě vás to časem unaví a máte to pořád dokola. Takže je dost možný, že si tu věkovou hranici potom zvýšíme. Nepřijmuli bychom asi dítě, který by mělo nějaký těžší postižení, s tím nemáme zkušenosti.“*

Další otázka se týkala toho, co je podle respondentek pro dítě v přechodné pěstounské péči nejdůležitější. Nejčastěji zmiňovaly rodinné prostředí, vytvoření pouta k pečující osobě, individuální péči, pocit bezpečí, lásku a uspokojení potřeb. Respondentka 1 odpověděla: „*No za nejdůležitější asi považuju to, že si vytvoří to pouto s někým. A že se tomu dítěti individuálně věnujete, na to v ústavech není čas. Ty starší děti zase vidí, jak to funguje v domácnosti, jak se k sobě chováme, to si myslím, že je důležitý.*“ A podobně reagovala respondentka 3: „*Určitě to, že je v tom rodinném prostředí. I když je vlastně to dítě cizí, tak k němu si hodně rychle vytvoříte vztah...cítím to stejně, jako když jsem měla svoje děti. Tady u těch navíc víte, že třeba nikoho jinýho nemají...takže se snažíte dělat první poslední. (...).*“ Individuální přístup zmínila také respondentka 5: „*Určitě ten individuální přístup, ta láska, kterou mu dáváte. Já, když to miminko dostanu, tak to mám stejně jako s vlastníma dětma. Ono třeba jen zabřečí a já už běžím. To je asi to nejdůležitější, prostě jsem tady pro něj.*“ Respondentka 4 zmínila i ústavní výchovu: „*Nejdůležitější je asi to, co dá dítěti ta rodina. To nedokáže ústav... i kdyby byl menší, teď jsou často ty rodinný jako, těch dětí je tam míň...no ale stejně se tam střídá ten personál. Já myslím, že pro to dítě je důležitý, že má tu jistotu (...).*“

Také mě zajímalo, zda podle nich může mít svěřeni dítěte do přechodné pěstounské péče nějaké nevýhody. Respondentky 2, 4, 5 a 6 zastávají názor, že nevýhody žádné nejsou. Respondentka 2 uvedla: „*(...) Já třeba když si vezu to děcko z porodnice tak to mám pocitově úplně stejně, jak když jsem si vezla svoje. To děcko je tady v klidu, jste tady po něho a vychytáte si všechno, víte, co chce...takže si myslím, že to je jenom výhoda. Takže já si myslím, že to děcko potřebuje péči, ale nejdůležitější je to, že už je teda prokázáný, že vlastně do toho roku se mu vlastně nejvíc vyvíjí ten mozek, a vy na něj zpíváte, mluvíte na něj a na těch děckách je to pak vidět. Důležitý je ten pocit bezpečí, moje děcka se nikoho nebojí, jo... jako že by dělali scény a tak... takže já si myslím, že to je pro ně jen dobře.*“ Dvě respondentky zmínily, že nevýhodou může být předávání a následný odchod dítěte. Respondentka 1: „*No nevýhodu vidím jen v tom předávání pak, že to dítě mám v péči třeba víc jak rok a už si na mě zvyklo a pak přijde ta změna. Ale pokud se to udělá citlivě a není to ze dne na den, což teda takhle ani nebývá, tak si myslím, že i tak je to pro něj lepší, než kdyby bylo v ústavu. Mají někoho, kdo se o ně zajímá, a to je nejdůležitější. Kromě tohoto jsem na žádnou jinou nevýhodu nepřišla.*“ A respondentka 3 odpověděla: „*Možná jediné ten odchod potom, že už si zvykne na nás a potom si zase musí zvykat na někoho jinýho. (...).*“

Další dvě respondentky zmínily zdravotní problémy dítěte, respondentka 7 uvedla: „*Možná třeba kdyby to dítě mělo nějaký zdravotní problémy, a ti pěstouni by na to už nestačili, tak v tom případě si dovedu představit, že je pro něj lepší být třeba v ústavu, kde jsou zdravotníci. Ale zase si dovedu představit, že se to časem rozšíří a budou pěstouni i třeba pro zdravotně postižený děti. Jinak si myslím, že to pro ně nevýhoda určitě není.*“ Respondentka 5 vyjádřila obavu, kterou měla o dítě, které vyžadovalo zvláštní péči, na rozdíl od předchozí respondentky si myslí, že pro něj bylo lepší být v péči pěstounů než v ústavním zařízení: „*No já jsem si třeba o tom jednom dítěti myslela, že by v kojeňáku nepřežil, nebo by ho nadopovali nějakýma práškama, a kdo ví, jak by skončil. A to vidím i u dalších pěstunek, třeba jedna dostala dítě, který jeho matka úplně ztýrala, kašlala na něj, děcko v roce bylo na úrovni tříměsíčního dítěte, akorát zdvihlo hlavu a mělo vývod a ona ho ta pěstounka od ledna do května tak vyoplala, že je bez vývodu, sedí, komunikuje. Takže já si myslím, že žádná nevýhoda není.*“

Zjišťovala jsem také, jak probíhá komunikace s rodiči dítěte, ať už s náhradními nebo biologickými a následné předávání dítěte do další péče. Respondentky 1, 3, 5 a 7 odpověděly, že s komunikací a předáváním dítěte problém neměly. Například respondentka 3 uvedla: „*Zatím to máme za sebou teda jednou a musím říct, že to jako proběhlo všechno v pořádku. Trvalo to...no asi šest týdnů celý, než si ten malej zvyknul. On šel k pěstounům a my jsme si jako fakt sedli...rozuměli jsme si spolu, takže to bylo dobrý. A do teď nám vlastně píšou a posílají fotky, tak jsem ráda.*“ Například respondentka 1 zmínila: „*Já mám zkušenost akorát s náhradní rodinou, tam to vždycky proběhlo dobře. Ale vím o případech, kdy se dítě vracelo rodičům a byly tam nějaký problémy. (...).*“ Respondentka 4 uvedla, že předávání dítěte zpět do jeho biologické rodiny pro ni bylo těžší: „*No, pro mě bylo těžší, když jsem předávala tu jednu holčičku zpátky k její matce, jako biologické. To bylo takový obtížnější...ta druhá šla do adopce a tam ta komunikace s něma pro mě byla jednodušší. Zároveň jsem se v tom prvním případě bála, aby se něco nestalo, aby to ta matka zvládla.*“

Respondentka 6 uvedla, že ona sama s komunikací s rodiči ani s předáváním dítěte problémy neměla, má však zkušenost, kdy se dítě svěřilo k dlouhodobým pěstounům a ti pak nebyli nakloněni kontaktu s biologickou rodinou dítěte: „*To předávání je vždycky takový pozvolný, abychom si zvykli všichni. Oni se musí naučit všechno o tom dítěti a tak. Ta rodina se taky musí připravit, nakoupit věci, vědět co a jak...Jako vždycky se s něma šlo dobře domluvit, já jsem s nikým neměla problém. Jen teda jednou vím, že byl problém, když šlo ode mě dítě k dlouhodobým pěstounům a oni jako předem teda souhlasili, že musí udržovat kontakt s biologickou rodinou toho dítěte, ale pak když ho měli v péči tak s tím byly problémy. Chtěli třeba, aby je to dítě jako oslovovalo mami a tati. No já myslím, že ho tím akorát pěkně zmátli. A tohle vím, že se často děje, že najednou je pro ty lidi problém, že by měli udržovat ten kontakt s tou rodinou no. Oni si třeba myslí, že to není dobrej nápad, aby to dítě mělo kontakt s rodičema, který třeba měli nějaký problémy předtím. Jako vždycky se člověk bojí, ale tam už to potom OSPOD musí hlídat, ale zabráňovat biologickým rodičům podle mě nemá smysl.“*

Respondentka 2 má s komunikací i předáváním dobré zkušenosti, ale popisuje svoji zkušenost následovně: „*Třeba mě varovali před otcem toho jednoho děcka jo, že s ním jsou problémy a že jim tam na sociálce vyhrožuje, ale na mě si nikdy nic nedovolil, oni to berou tak, že jim to dítě ukradli jo a ta sociálka se k nim nechová dobře. Oni je chtějí zaškatulkovat...chtějí, aby se chovali jako všichni, ale oni ti cikáni nikdy takový nebudou. Jsou takhle založený, já se nechci zastávat takových těch, co nechtěj pracovat a nevím co...ale to je prostě jejich mentalita a já věřím, že by bylo mnohem míň problémů, kdyby s něma jednali jako...nemůžete se na ně povyšovat, oni to okamžitě vycítí a začnou bojovat jo. Tady ta rodina měla třeba čtyři děcka jo, a všechny jsou tak skvělý, žijou v jedné místnosti, ale oni jsou šťastný. Já jsem tam byla a měli tam vždycky uklizený a všechno...no, a to děcko jim nechtěj dát kvůli tomu bydlení, že bydlí na ubytovně. Ted' si zažádali o nějakou byt, někdo z kraje jim pomáhá, ale sociálka je už rozhodnutá, že dítě je u dlouhodobých pěstounů a že jim ho nedá, přitom oni tak bojujou o svý dítě a mají je všechny tak vychovaný... Těžko říct co je dobře nebo špatně, ale když ta matka to děcko chce...tak by k tomu takhle přistupovat neměli. Já mám pořád strach, aby se tomu děcku něco nestalo, zvlášť když vím, že ty sociálky nikam nechoděj, tak pořád mám takovou tu obavu, aby mu někdo neublížil, jestli jsou v pořádku prostě. Takže já nemůžu říct, že by se ke mně ty rodiny chovaly špatně, spíš tam zase chybí ta spolupráce no. Když jsou přece hodný na mě, tak by byly i na tu sociálku, kdyby s něma jednala normálně. Jinak to předávání teda bylo vždycky dobrý.“*

Na otázku, jak se děti vyrovnávají se změnou pečujících osob, odpověděly všechny respondentky, že si děti postupně zvyknou, a že pro ně tato změna není traumatizující. Například respondentka 4 uvedla: „*To předávání probíhá postupně, všichni se snažíme, aby to pro ty děti nebylo nějak moc stresující. Já myslím, že když se to provede citlivě, tak teda já mám zkušenost s těma mladšíma dětma hlavně, že se s tím vyrovnávají dobře.*“ Respondentka 6 odpověděla podobně: „*To předávání je fakt pozvolný, takže já myslím, že to pro ně potom není jako nějaké traumatické zážitky, to určitě ne. Hlavně jsem tady potom pořád pro ně, kdyby se něco dělo nebo tak.*“ Respondentka 1 uvedla, že odchod dítěte do další péče, je složitý nejen pro dítě: „*Tohle je těžký pro obě strany. My si na něj taky s manželem zvykneme, takže to předávání potom je těžký i pro nás. Já si teda myslím, že to dítě se s tím možná vypořádá líp než my. Ono si postupně zvykne na nové lidi, hlavně že tady pro něj někdo je. Nám to trvá delší dobu, ale s tím jsme do toho šli, věděli jsme, že tohle bude těžký. Hlavně že víme, že to pomůže těm dětem, to je nejdůležitější.*“ Respondentka 2 popsala svoji zkušenost s dítětem, které bylo starší, a snažila se mu tuto změnu vysvětlit: „*Já měla jen jedno starší dítě teda, kterému jsem to musela vysvětlovat no. Ta už měla přes dva roky, takže já jsem jí to furt vysvětlovala ale jí to furt nedocvakávalo. Oni sem ti pěstouni jezdili dlouho, to se táhlo myslím od listopadu a předávali jsme ji v dubnu, takže oni tady měli dveře dokořán, já jsem jim říkala, že můžou kdykoliv dojet, klidně celá rodina, aby si ta malá zvykala. Takže oni jezdili sem, pak jsem byla několikrát já u nich. Potom jsem ji tam nechávala třeba na dva dny a zase jsem ji vyzvedla. Takže se to takhle jako rozložilo a pak když jsem ji předala tak, než jsem dostala další dítě tak jsem za ní pořád jednou týdně jezdila. Vždycky jsem tu rodinu ani neobtěžovala, jenom jsem si malou vzala na písek a tam jsme si hrály a jí to docvaklo až po třetí návštěvě, když já jsem tam přijela, že ona furt čekala, že se mnou pojede domů. Tak jsem si říkala...kde je jako ta správná cesta...jestli to děcko týrá, že jako za ní jezdím nebo jestli to useknout, ale usoudila jsem, že pro ni to bylo tak důležité, že mě viděla, že se potřebovala pomazlit a přitisknout a pak mi ta pěstounka říkala, že jak jí to docvaklo teda, že se mnou domů nepojede, tak seděla a plakala a plakala. No a pak jsem dostala další dítě, takže mi ji začali vozit její praví prarodiče, abychom se viděli, ona mě má taky za babičku prostě. Je to o tom zvykání no... těm dětem to nevysvětlíte nijak. U těch mimin je to vždycky měsíc minimálně, ono si musí zvyknout na vůně... na všechno. Já vždycky nabízím, že se můžou kdykoliv ozvat, kdyby děcko nějak trpělo, plakalo...Ono někdy stačí i po telefonu, že třeba uslyší můj hlas, že jim zazpívám. (...).*“

Ptala jsem se respondentek také na to, jak tráví čas po předání dítěte do další péče. Většina tráví čas odpočinkem, často také odpovídaly, že mají více času na sebe, na partnera a svoje vlastní děti. Respondentka 1 uvedla: *„My se vždycky snažíme něco spolu podniknout, mít čas jenom na sebe, a hlavně si odpočnout, to je asi nejdůležitější.“* Předávání dítěte do další péče popsaly jako těžký okamžik respondentky 2, 4 a 7. Respondentka 2: *„Mě právě ten odchod vždycky dělá problém, to děcko předat...já jsem z toho vždycky zničená. Musím okamžitě vycestovat někam pryč, abych si vyčistila hlavu, protože jinak doma furt brečím. Jako to předání je hrozně těžký, mně vždycky úplně krvácí srdce. Jak tady ještě vidím ty věci jejich jo, jednak jsem unavená hrozně...takže potřebuju pryč. A já si takhle vyčistím tu hlavu, to je jako tolik těch dojmů, že já, kdybych byla doma tak se mi ani nechce jít ven... bych brečela akorát, a to nemá cenu. A to máme všechny tak už odzkoušený, že každá máme něco, co nám jako pomáhá. Ale většině tady to, že vypadne z domu a pak už to berete tak jako jinak. No ale je to hrozný. Na to vás nikdo nepřipraví, i když máme k dispozici tady doktora a všechno...ale to jako rozumem všechno víte, proč to děláte, že je to tak v pořádku ale ty emoce, to je hrůza. A máme to tak všechny. Ale když pak vidíte, že to funguje tak jste hrozně šťastná, že děcko je spokojený.“* Respondentka 4 uvedla: *„No jako, člověk musí být trochu odolnej, protože když třeba slyšíte všechny ty osudy těch dětí...musíte se trochu obrnit, abyste to zvládla. Ale i tak je pro nás to předání potom hrozně těžký. Ale když vidíte, že to dítě je spokojený, tomu se nic nevyrovná. My potom většinou někam jedeme, abychom přišli na jiný myšlenky. Většinou jsme byly bez dítěte tak ten měsíc, měsíc a půl.“* A respondentka 7 uvedla k odchodu dítěte následující: *„My jsme vlastně dva týdny nazpět předávali toho prvního chlapečka a byla to teda nejtěžší část no. Já jsem si pobřečela, i moji mladší dceru to vzalo. Ale to je přirozený, protože jsme ho měli skoro rok a ten odchod vás potom prostě zasáhne.“*

Poslední otázkou bylo, zda respondentky někdy uvažovaly i o jiné formě NRP. Respondentka 1 uvedla: „*S manželem jsme přemýšleli i o dlouhodobé pěstounské péči ale nakonec jsme zvolili tu přechodnou, vyhovuje nám spíš poskytnout dítěti tu krátkodobější péči.*“ Respondentka 2 zvolila přechodnou pěstounskou péči zejména kvůli jejímu vyššímu věku: „*Já už jsem byla stará, já jsem celý život dělala velmi ráda svoji práci, ale pak jsem chtěla dělat něco co má smysl, no. Ale o dlouhodobé ne, protože já jsem začínala, když mi bylo 54 a to by bylo na celý život, a to bych nedala (...).*“ Respondentka 4 k tomu uvedla: „*S manželem se už necítíme na to, že bychom měli vést dítě až do dospělosti, proto jsme se rozhodli takhle.*“ Ostatní respondentky o jiné formě NRP nepřemýšlely.

Dílčí závěr

Ve třetí výzkumné oblasti bylo cílem odpovědět na dílčí výzkumnou otázku: „*Jak pěstouni a jim svěřené děti zvládají průběh pěstounské péče na přechodnou dobu?*“ Z odpovědí vyplynulo, že většina respondentek si netroufá vzít do péče dítě se závažnějším postižením. Důvodem je zejména málo zkušeností s těmito dětmi nebo bytové podmínky pěstounů. Obávají se také převzít do péče starší děti. Některé z respondentek však nevylučují, že si věkovou hranici časem zvýší, protože je péče o nejmenší děti vyčerpává. Dvě z respondentek přijímají malé děti také z důvodu nižšího věku vlastních dětí, které žijí v domácnosti. Často zmiňovaly, že je vyloučené odmítnout dítě na základě jeho etnika. Podle respondentek je pro dítě v přechodné pěstounské péči nejdůležitější zejména vytvoření citového pouta k pečující osobě, rodinné prostředí, individuální péče, pocit bezpečí, láska a uspokojení potřeb dítěte. Většina z nich zastává názor, že svěřením dítěte do přechodné pěstounské péče pro něj nemá žádné nevýhody. Pouze dvě uvedly, že nevýhodou může být předávání dítěte a jeho odchod do další péče. Další respondentka zmínila jako nevýhodu zdravotní problémy dítěte, na které by pěstouni nemuseli stačit. Většina respondentek uvedla, že nemá problém s komunikací s rodiči dítěte a v průběhu předávání se nevyskytly žádné problémy. Pro některé je ale jednodušší komunikovat s náhradními rodiči. Pokud se dítě vrací zpět k biologickým rodičům, mají některé respondentky o dítě větší obavy, než když jde do NRP. Jedna z respondentek také uvedla svoji zkušenost, kdy dítě bylo svěřeno do dlouhodobé pěstounské péče a pěstouni potom nebyli nakloněni kontaktu s biologickou rodinou dítěte. Další z respondentek uvedla, že ačkoliv ji OSPOD varoval před biologickým otcem dítěte, ona s ním nikdy žádný problém neměla. Vysvětluje to tak, že OSPOD komunikoval s danou rodinou špatným způsobem a není divu, že se potom vyskytly problémy. Zároveň respondentka

opět vyzdvihla nutnost spolupráce mezi rodiči, pěstouny a OSPOD. Podle respondentek se děti vyrovnávají se změnou pečujících osob dobře, postupně si zvyknou na nové pečovatele a tato změna pro ně není traumatizující. Předávání probíhá postupně a dostatečně citlivě. Fáze předávání je obtížná i pro samotné pěstouny, kteří si již k dítěti vytvořili blízký vztah. Respondentky uvedly, že jsou připraveny dítěti pomoci i po předání, kdyby takováto pomoc byla potřeba. Po předání dítěte většina respondentek odpočívá, tráví více času s partnerem a rodinou. Často zmiňovaly, že někam vycestují, jedna respondentka to uvedla dokonce jako podmínku toho, aby se s odchodem dítěte vyrovnala. Odchod dítěte zasáhne nejen samotné pěstouny ale i jejich děti, tuto zkušenost popsaly dvě respondentky. Většina z nich nepřemýšlela o jiné formě NRP. Jedna z respondentek uvedla, že se necítí na to, vést dítě až do dospělosti a další zvolila přechodnou pěstounskou péči z důvodu jejího pokročilejšího věku v době, kdy se rozhodla věnovat NRP. Jedna respondentka také uvedla, že jim s manželem více vyhovuje poskytovat spíše krátkodobější péči.

7 DISKUZE

Bakalářská práce se zabývala pěstounskou péčí na přechodnou dobu v Jihomoravském kraji. Cílem práce bylo nalézt odpověď na hlavní výzkumnou otázku: „*Jaké silné a slabé stránky spatřují pěstouni na přechodnou dobu v JMK v systému přechodné pěstounské péče?*“

Pro účely sběru dat jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii. Výzkumné šetření bylo realizováno metodou polostrukturovaných rozhovorů se sedmi respondenty, kteří vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu v JMK. Pro konkrétnější vymezení výzkumného záměru jsem si stanovila tři specifické oblasti, ke kterým jsem se ve výzkumném šetření vztahovala. První oblast se týkala procesu příprav přechodných pěstounů, druhá jejich podpory a třetí se zabývá tím, jak tuto péči pěstouni a děti zvládají. Podle těchto tří oblastí jsem stanovila dílčí výzkumné otázky. Na základě těchto dílčích otázek byly pomocí procesu operacionalizace vytvořeny konkrétní otázky k rozhovorům. Pro lepší přehlednost byly výsledky výzkumného šetření vyhodnocovány podle dílčích výzkumných otázek a k nim byly uvedeny jednotlivé dílčí závěry.

První oblast se zaměřovala na proces příprav k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Zajímalo mě, jak jsou pěstouni s tímto procesem spokojeni. Z odpovědí respondentek vyplynulo, že spokojeny jsou. Hodnotily pozitivně zejména profesionální přístup a rozsah jednotlivých témat, kterými se v průběhu příprav zabývaly. Většina respondentek uvedla, že celý proces příprav trval zhruba jeden rok. Nesetkaly se v průběhu tohoto roku s žádnými problémy. Některé respondentky si nejsou jisté, zda se dokáží včas odhalit nevhodní uchazeči a zmiňovaly potřebu kontroly, která by měla probíhat po přijetí dítěte do péče. Dvě respondentky si stěžovaly na to, že tyto kontroly neprobíhají a spolupráce mezi jednotlivými subjekty vážne. Ukázalo se, že problém se spoluprací s odborníky, zejména tedy s OSPOD, měla většina respondentek. Tento problém je hlavním tématem druhé výzkumné oblasti. Co se týká příprav, tak byly respondentky spokojené a hodnotily celý průběh velice pozitivně.

Získané výsledky se shodovaly s tím, co uvádí Analýza náhradní rodinné péče v České republice (*Kolektiv autorů, 2013*). V této analýze bylo zmapováno, jak probíhají přípravy zájemců o NRP, podle jednotlivých krajů. V analýze bylo uvedeno, že v JMK část příprav probíhá společně pro všechny formy NRP a že tak zájemci získají lepší přehled o jednotlivých formách. Tento fakt respondentky potvrdily. Zmiňovaly, že získaly přehled o NRP a byly také rády za nové kontakty. V již zmíněné analýze je také uvedeno, že celý proces příprav trvá zpravidla jeden rok, což souhlasí s odpověďmi respondentek.

Klíčovým tématem druhé oblasti byla podpora přechodných pěstounů. Zaměřovala jsem se zejména na to, jak probíhá spolupráce s OSPOD, se soudy, s doprovázející organizací a dalšími odborníky. Dále jsem zjišťovala spokojenost s nabídkou služeb pro pěstouny, ptala jsem se, jaký má na tuto formu NRP názor jejich okolí. Také mě zajímalo, jak pěstouni hodnotí současné finanční zabezpečení. Ukázalo se, že hlavní problém mají respondentky se spoluprací s OSPOD. Většina z nich má s komunikací a se spoluprací s OSPOD negativní zkušenosti. Stěžovaly si na to, že OSPOD neprovádí pravidelné návštěvy v jejich domácnosti a komunikace s nimi je často zdoluhavá. Uvedly nutnost zlepšit komunikaci mezi nimi, OSPOD a doprovázející organizací. S doprovázející organizací mají respondentky dobré zkušenosti. Stejně tak jsou spokojené s psychologickou péčí a s lékaři. Co se týká služeb pro pěstouny, tak většina o nich ví, ale nevyužívá jich. Oporu mají často ve své rodině. Ukázalo se, že respondentky považují svoji práci za finančně nedocenenou. Většina z nich uvedla, že by se neúčastnila pouze z odměny pěstouna.

Ukázalo se, že za hlavní nedostatek v systému přechodné pěstounské péče, považují respondentky špatnou komunikaci mezi nimi, OSPOD a doprovázející organizací. Kvůli tomu se také někdy prodlužuje pobyt dítěte v jejich péči. Tento problém jsem nastínila v kapitole o úskalích přechodné pěstounské péče (viz 4.2.). Závěrečná zpráva ze setkání zástupců OSPOD a neziskových organizací, které poskytují NRP v České republice (*Středisko NRP, 2016*) poukázala na několik problematických míst v tomto systému, komunikace mezi jednotlivými subjekty byl jedním z nich. Respondentky poukázaly na velice častý problém. Závěrečná zpráva zmiňuje nutnost pracovat s biologickou rodinou dítěte, což v praxi často vázne. Často se potom prodlužuje pobyt dítěte u pěstounů, což je v závěrečné zprávě zmíněno také a některé respondentky uváděly, že měli děti v péči často déle než rok, někdy dokonce i dva roky.

Ve třetí výzkumné oblasti jsem se zabývala tím, jak pěstouni a jim svěřené děti zvládají průběh pěstounské péče na přechodnou dobu. Ukázalo se, že většina respondentek si netroufá přijmout dítě se závažnějším postižením, kvůli nedostatku zkušeností s těmito dětmi. Nejčastěji pečují o malé děti, to je ale často vyčerpává, proto některé uvažují o zvýšení věkové hranice přijímaných dětí. Většina respondentek je toho názoru, že svěřením dítěte do jejich péče nemá žádné nevýhody. Za nejdůležitější považují to, že si dítě vytvoří citové pouto k pečující osobě, má individuální péči, vyrůstá v rodinném prostředí, v bezpečí, lásce a má uspokojeny všechny potřeby. Komunikuje se jim lépe s náhradními rodiči, s biologickými je někdy komunikace obtížnější. V průběhu předávání dítěte do další péče se nesetkaly s problémy a dítě se podle nich s touto změnou vyrovná dobře, zejména proto, že je vše prováděno citlivě, s ohledem na jeho potřeby. Opět respondentky zdůrazňovaly nutnost spolupráce mezi rodiči dítěte, pěstouny a OSPOD. Po předání dítěte často někde vycestují, odpočívají a tráví čas s rodinou. Většina respondentek neuvažovala o jiné formě NRP.

Závěrečná zpráva ze setkání zástupců OSPOD a neziskových organizací které poskytují služby NRP v České republice (*Středisko náhradní rodinné péče 2016*) uvedla, že je nedostatečný počet přechodných pěstounů, kteří by byli ochotni přijmout do péče starší děti. Z výroků respondentek je patrné, že by se tato situace mohla časem změnit, zejména proto, že péče o malé děti je pro ně více fyzicky náročná, a protože již budou mít více zkušeností. Výchova dítěte v rodině je pro dítě prospěšnější v mnoha ohledech. Kromě zdravotních a biologických potřeb jsou v rodině uspokojovány i další potřeby, které jsou pro ně důležité (*MPSV, 2011*). Z výzkumu vyplynulo, že respondentky jsou si těchto výhod dobře vědomy.

Výzkumné šetření přineslo odpověď na hlavní výzkumnou otázku. Pěstouni považují za silnou stránku systému zejména proces příprav k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Dále jsou spokojeni s fungováním doprovázejících organizací, nevedly žádnou službu, která by jim v nabídce služeb pro pěstouny chyběla. Z hlediska svěřených dětí, považují za důležité rodinné prostředí a vytvoření citové vazby k pečující osobě. Slabé stránky spatřují ve spolupráci mezi jednotlivými subjekty, špatné zkušenosti mají zejména s komunikací s OSPOD. Tyto nedostatky byly popsány v již zmíněné závěrečné zprávě (*Středisko náhradní rodinné péče, 2016*). Jde tedy o problém, se kterým se potýkají přechodní pěstouni i v jiných krajích České republiky. Je nutné, aby spolu pěstouni, OSPOD a doprovázející organizace spolupracovali a podíleli se na řešení situace dítěte. Jen tak se pro něj může včas najít dlouhodobé řešení a nemusí docházet k prodlužování pobytu u přechodných pěstounů.

ZÁVĚR

Předkládaná bakalářská práce se zabývá pěstounskou péčí na přechodnou dobu v JMK. Cílem práce bylo zjistit názory přechodných pěstounů na systém přechodné pěstounské péče, zejména se zaměřit na silné a slabé stránky s ohledem na svěřené děti.

V teoretické části práce jsem se nejprve zabývala historií pěstounské péče a poté jsem definovala formy pěstounské péče v současnosti, včetně pěstounské péče na přechodnou dobu. Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na to, co žadatelé musí splnit před zařazením do evidence pěstounů, a popsala jsem průběh odborné přípravy. Dále jsem se zabývala finančním zajištěním a spoluprací pěstounů s odborníky, uvedla jsem také některé doprovázející organizace v JMK. Třetí kapitola byla zaměřena na děti v přechodné pěstounské péči. Popsala jsem cílovou skupinu dětí a proces péče od přípravy před přijetím dítěte až po jeho odchod. Poslední kapitola pojednávala o pozitivích a úskalích.

V praktické části práce jsem nejprve popsala metodologii výzkumu a poté provedla analýzu a interpretaci dat. Zvolila jsem kvalitativní výzkumnou strategii a pro sběr dat použila metodu polostrukturovaného rozhovoru. Stanovila jsem si tři oblasti, ke kterým jsem se ve výzkumném šetření vztahovala. První oblast se týkala procesu příprav přechodných pěstounů, druhá jejich podpory a třetí se zabývala tím, jak tuto péči pěstouni a děti zvládají. Na základě těchto oblastí byly stanoveny dílčí výzkumné otázky a z nich byly vytvořeny konkrétní otázky použité v rozhovorech.

V praktické části práce se mi povedlo odpovědět na hlavní výzkumnou otázku a splnit předem stanovený cíl práce. Z výzkumného šetření vyplynulo, že respondentky za silnou stránku systému pěstounské péče na přechodnou dobu považují proces příprav a také práci a podporu doprovázející organizace. Spokojeny jsou také se službami pro pěstouny, které ale využívají zřídka. Považují za důležité, že děti mají možnost být v rodinném prostředí, že si vytvoří citovou vazbu k pečující osobě a dostává se jim individuální péče. Slabou stránku spatřují ve spolupráci mezi jednotlivými subjekty, špatné zkušenosti mají zejména s OSPOD. Respondentky poukazyvaly na to, že se nedostatečně pracuje s biologickou rodinou dítěte a děti mají často v péči i déle než jeden rok. V průběhu péče o dítě je OSPOD v domácnosti nenavštěvuje.

Poskytnutí kvalitní péče a včasné vyřešení situace dítěte se neobejde bez spolupráce všech odborníků. Proto je důležité, aby si všichni uvědomovali smysl přechodné pěstounské péče a vzájemně spolupracovali. Doufám, že situace ohledně ohrožených dětí v České republice se bude stále zlepšovat a čím dál více lidí ocení práci přechodných pěstounů. V některých státech Evropské unie je tato forma NRP dostupná pro většinu dětí, nevyjímaje děti se specifickými potřebami. Lze se tedy inspirovat tím, jak tento systém funguje jinde. Důležitá je také sanace rodin, tedy dostupné a kvalitní služby pomáhajícím rodinám.

Do budoucna by bylo zajímavé provést výzkumné šetření také s pracovníky OSPOD a získat tak jejich pohled na tuto problematiku, což by přispělo také k větší objektivitě výzkumu.

POUŽITÁ LITERATURA

- BOWLBY, John. *Maternal care and mental health*. Northvale, N.J.: J. Aronson, 1995. ISBN 1568217579.
- BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7.
- GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 9788024717883.
- HLÁSKOVÁ, Alžběta (2016). *Pěstounská péče na přechodnou dobu zblízka [přednáška]*. Praha, Dobrá rodina, o.p.s., 2. 12. 2016.
- KONEČNÁ, Hana a Markéta SUDOVOVÁ. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?* Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-23-4.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 8071783048.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 9788026205227.
- PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 9788026210207.
- Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. ISBN 9788074210396.
- Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7.
- SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015. ISBN 9788073959555.
- TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právo prakticky. ISBN 9788075528643.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 9788087455142.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 808583460x.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 978-802-4601-397.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 9788026209829.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 9788024730066.

Internetové zdroje:

Centrum pro rodinu a sociální péči [online]. Brno, 2018 [cit. 2018-07-18]. Dostupné z: <http://www.crsp.cz/index.php/crsp-brno/o-nas/>

DLOUHÁ, Petra. 2018: *Vyšší odměny pro pěstouny i příspěvek na svěřené dítě* [online]. 4.9.2017 [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/davky-pestounske-pece/326223-2018-vyssi-odmeny-pro-pestouny-i-prispevek-na-sverene-dite>

Duhová skleněnka [online]. 2018 [cit. 2018-07-18]. Dostupné z: <http://duhovasklenenka.cz/poslani-cile-a-vymezeni-organizace/>

KOLEKTIV AUTORŮ. *Analýza náhradní rodinné péče v České republice: Závěrečná zpráva* [online]. Institut projektového řízení, 2013 [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/16437/analyza_SNRP.pdf

LEE, Katherine. *How to Set Healthy Boundaries for Kids* [online]. 2018 [cit. 2018-06-29]. Dostupné z: <https://www.verywellfamily.com/whos-the-boss-how-to-set-healthy-boundaries-for-kids-3956403>

MACELA, Miloslav, 2013. *Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu*. MPSV.cz [online]. 15. března 2013 [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14504>.

Pěstounská péče na přechodnou dobu: Výsledky průzkumu mezi pěstouny na přechodnou dobu. 2015, [online]. Lumos, (cit. 10. 7. 2018). Dostupné z:

<http://www.ditearodina.cz/images/soubory/ke-stazeni/vyzkumy/Przkum-mezi-pestouny-na-pechodnou-dobu-2015.pdf>

Porovnání pěstounské péče a ústavní péče z hlediska nákladů [online]. 2014 [cit. 2018-07-10]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/aktualni-statistiky/porovnan-pestounske-pece-a-ustavni-pece-z-hlediska-nakladu/>

Práva a povinnosti pěstounů a poručníků (2016). [online]. Právo na dětství [cit. 28. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/vase-situace/mate-ditev-nahradni-rodinne-peci/prava-a-povinnosti-osob-v-nahradni-rodinnepeci/prava-a-povinnosti-pestounu-a-porucniku/>

Přípravy osvojitelů a pěstounů [online]. Trialog [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: <http://dialog-brno.cz/pripravy-osvojitelu-a-pestounu/>

Sdružení pěstounských rodin. *Pěstouni.cz* [online]. [cit. 2018-07-18]. Dostupné z: <http://www.pestouni.cz/o-sdruzeni>

Slovník sociálního zabezpečení 2015. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, ISBN 978-80-7421-114-0. Dostupné také z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/22771/Slovník_MPSV_nahled.pdf

Triada-Poradenské centrum [online]. [cit. 2018-07-18]. Dostupné z: <http://www.triada-centrum.cz/organizace/o-nas>

Trialog [online]. Brno, 2016 [cit. 2018-07-18]. Dostupné z: <http://dialog-brno.cz/>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In Sbírka zákonů České republiky. [online]. [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 89/2012 Sb.: občanský zákoník. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

ZÁRASOVÁ, Zuzana. *Dávky pěstounské péče* [online]. MPSV [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

Závěrečná zpráva ze setkání zástupců OSPOD a NNO poskytujících služby v NRP ve 13 krajích České republiky [online]. Středisko náhradní rodinné péče, 2016 [cit. 2018-07-10]. Dostupné z: http://www.centrumpodpory.cz/soubory/cpnrp/Zaverecna-zprava-ze-setkani-zastupcu-OSPOD_-a-NNO-poskytujicich-sluzby-v-NRP.pdf

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Struktura výdajů v systému o ohrožené děti. Macela, 2014..... 27

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte..... 19

Tabulka č. 2: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte dle stupně závislosti 19

Tabulka č. 3: Základní údaje respondentů 33

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Otázky k rozhovorům.....58

Příloha č. 2: Přepis rozhovoru s respondentem.....59

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Otázky k rozhovorům

Oblast č. 1:

Myslíte si, že Vás proces příprav dobře připravil k výkonu PPPD?

Byly nějaké problémy, se kterými jste se v rámci příprav potýkal/a? (např. při sociálním šetření, psych. posouzení...)

Myslíte si, že jsou kritéria pro výběr uchazečů dobře nastavena a dokáží odhalit nevhodné uchazeče?

Jak celkově hodnotíte celý proces příprav, který vedl k zařazení do evidence, změnil/a byste na něm něco? Chybělo Vám nějaké téma, se kterým jste se potom setkala při výchově...?

Oblast č. 2:

Jaké máte zkušenosti se spoluprací s OSPOD a se soudy?

S kým dalším spolupracujete ohledně řešení situace dítěte a jak tuto spolupráci hodnotíte? (doprovázející organizace, lékař, psycholog...)

Myslíte si, že je nabídka služeb pro pěstouny dostačující? Je nějaká služba, kterou postrádáte?

Jaké názory má na PPPD vaše okolí?

Jak hodnotíte současné finanční zabezpečení PPPD?

Jak celkově vnímáte podporu, která se přechodným pěstounům dostává?

Oblast č. 3:

Existují nějaké děti, které byste do své péče odmítl/a přijmout a proč?

Co je podle Vás pro dítě v PPPD nejdůležitější?

Jaké nevýhody podle Vás může svěřeni dítěte do PPPD mít?

Jaké máte zkušenosti s předáváním dítěte zpět do biologických rodin či do náhradní rodinné péče a s komunikací s nimi?

Jak se podle Vás dítě vyrovnává se změnou pečujících osob?

Jak trávíte čas, který máte po předání dítěte do další péče?

Přemýšlela jste někdy o jiné formě NRP?

Příloha č. 2: Přepis rozhovoru s respondentem č. 2

Myslíte si, že Vás proces příprav dobře připravil k výkonu PPPD?

Mě připravoval Trialog, moje vlastně doprovázející organizace a mě se ty přípravy moc líbily, byla to pro mě úplně nová věc a myslím si, že jsme tam měli od všeho kousek. Od těch právních věcí, přes lékařství a tady tu sociální oblast. Navštívili jsme Chovánek a Klokánek tady v Brně, SOS vesničky... Takže si myslím že ty přípravy byly dobrý ale ono stejně vás to nepřipraví protože to každý dítě je individuální a vše kolem něj, příběh té matky a všechno kolem toho, takže v takovém tom základním jo, ale potom přicházíte na plno věcí, který by vás předtím ani nenapadly a tam si myslím že hrozně chybí ta spolupráce té doprovázející organizace, sociální pracovnice a mě, protože oni řeší všechno jen podle předpisů ale vás už se nikdo nezeptá, jak je na tom to dítě, jestli máte kontakt s tou rodinou, jak to funguje s tou rodinou, jestli se o to dítě zajímá...a to je tolik věcí co tam nefunguje a to přijde až jste v tom, to člověka při přípravách vůbec nenapadne. Ale jinak ta příprava, ten základ si myslím, že byl pěkný.

Byly nějaké problémy, se kterými jste se v rámci příprav potýkal/a? (např. při sociálním šetření, psych. posouzení, případně ztráta motivace, zdlouhavost celého procesu...)

No...já jsem na tohle přišla tak, že jsem hrozně chtěla dělat něco, co má smysl. Jsem fotografka a potom jsem dělala v kanceláři, a to mě hrozně nebavilo, tak jsem si říkala, já to nevydržím do důchodu, musím dělat něco co má smysl a přišla jsem takovýma různýma oklikama tady na tohle. Paní Hlásková, která je vlastně zakladatelkou tady té péče, mi poradila, ať si zajdu tady na magistrát na odbor péče o dítě a tam zažádat o to pěstounství. Prvně vás teda proklepnou, jestli jste zabezpečená, finančně, lékařská zpráva, pak psychotesty. Ty přípravy trvaly asi 3–4 měsíce, ty přípravy jsem skončila v lednu a zařadili mě až v květnu. Celkově to trvalo asi rok. Teď to někdy trvá i dýl, tam záleží... Ten proces je dlouhý ale ono je to potřeba, protože tam narazíte na tolik věcí, co vás vůbec nenapadnou. Člověk se nadchne, „jéé“ já se půjdu starat o miminka, ale pak vám z toho prostě vyplyne tolik věcí jo, že já si myslím, že je to dobře.

Myslíte si, že jsou kritéria pro výběr uchazečů dobře nastavena a dokáží odhalit nevhodné uchazeče?

Nemyslím si. Máme s tím špatný zkušenosti. Možná je to ale subjektivní, co člověk to názor, jo. Já si spíš myslím, že problém je v tom, že potom nespolupracuje ta organizace a sociálka. Abysme všichni tři pořád pracovali na tom, aby to pro to děcko bylo to nejlepší. Oni nespolupracujou. Dokonce když si mě jedna matka chválila, tak jí ta sociálka řekla, že já se mám starat jen o to, aby děcko mělo čistej zadek a co jíst. Jako tohle přece nejde, to je tak strašně neprofesionální! Už jenom z toho, že jednak bysme měli spolupracovat jo, my nejsme žádní blbci jako... abysme tady dělali jenom poskoky, a ona se nepřijde za rok na to děcko ani jednou podívat. Tohle se musí změnit, ten přístup je takovej neosobní, je to necitlivý, ale je to o lidech, třeba moje kolegyně mají sociálky, který takhle spolupracujou. Je to všechno vždycky o těch lidech.

Jak celkově hodnotíte celý proces příprav, který vedl k zařazení do evidence, změnil/a byste na něm něco? Chybělo Vám tam nějaké téma, se kterým jste se potom setkala při výchově...?

To nevím, mě se to líbilo. Tam bylo dobrý, že my jsme mívali dvakrát do roka školení a na závěr nám dali takovej papír, kde my jsme psali, co bysme potřebovali, co bysme chtěli a oni to třeba zařídili. Jezdila nám přednášet třeba paní primárka o těch miminkách, co s něma když je nějakej problém a tak. Pak tam přišel právník, takže oni se nám snažili potom to, co nám chybělo doplnit, takže to bylo docela fajn.

Jaké máte zkušenosti se spoluprací s OSPOD a se soudy?

To si myslím, že je jedinej problém. Jinak jako všechno tady funguje jo. Ale ta spolupráce, tam je to hodně o těch lidech. Já jsem začala s paní sociální spolupracovat líp až tak u toho pátýho dítěte. U toho čtvrtýho jsem vyřídila sama to, že potřeboval státní občanství a já nevím co, tak jsem to sama na matrice vyřídila. Nečekala jsem, že mě poděkuje. Chtěla jsem to, aby se to urychlilo jo. No a ona mě sociální sprdla jak malý děcko, co se do toho pletu. Tak jsem jí tenkrát řekla, že jsem nečekala poděkování, ale že teda mi vynadá to taky ne. To je takový úplně nelogický. Tak jsem jí říkala, že oni by si to přehazovali půl roku, kdo to vyřídí, a to děcko zatím roste a teď mělo jít do adopce, jo. Takže ty rodiče tady jezdili a čekali jo a oni by to neřešili vůbec. Je to takový...nevím no, já jsem s ní začala spolupracovat až fakt u toho pátýho dítěte.

Ono to totiž ještě bylo tak... když my jsme začínali, tak půlka té...těch odborných, těch sociálek a lékařů tak i malinko přes polovinu těch lidí bylo proti tady tomuto, proti pěstounské péči. Takže oni vám jako tak trošku házeli klacky pod nohy. Ona možná ta moje sociální pracovnice byla jedna z nich, protože třeba moje kolegyně má úplně úžasný zkušenosti se sociálkou. Že jí se vším pomohla jo... Ale třeba soud tady, tady je takovej mladší právník, tak do čtyřiceti, a ten je nesmírně vstřícný. Tam když přijdu tak normálně to už je takový jako...všecko fičí. Těžko se to dá nějak shrnout jo, protože každé je úplně jiné. Někde jsou ty lidi...mají srdce na dlani a někde holt to nefunguje no. Ale ta komunikace není dobrá. To říkají všichni.

S kým dalším spolupracujete ohledně řešení situace dítěte a jak tuto spolupráci hodnotíte? (doprovázející organizace, lékař, psycholog...)

Tady řeknete, že děcko mám v péči a všichni mi maximálně vycházejí vstříc. Aji jsem šla k doktorovi a oni se na mě tak dívali, tak jsem řekla, že jsem pěstoun, aby si nemysleli, že jako babka přišla s děckem a oni jsou všichni hrozně vstřícní, ať už v dětské nemocnici nebo jinde... Když bych cokoli jako potřebovala, tak jsou fakt hrozně vstřícní.

Jaké názory má na PPPD vaše okolí?

Když jsem měla malou „cigánu“, tak jen teda dva lidi, od kterých bych to teda vůbec nečekala, tak už se od té doby nepodívali do kočáru. Ale všichni ostatní jako hrozně fajn. To děcko bylo překrásný. Takže většina, je fajn. Takže jako s reakcema lidí mám velmi dobrou zkušenosti.

Myslíte si, že je nabídka služeb pro pěstouny dostačující? Je nějaká služba, kterou postrádáte?

No jako já ty služby moc nevyužívám. Akorát teda teď jako jsem měla problém se žádama. Ale to bylo takový, že jsem se nemohla hnout, tak si malou brala moje dcera, ale v podstatě jsem nežádala o pomoc tu organizaci. Já, když se mi to stalo, tak jsem volala na sociálku, protože jsem se nemohla postavit. Tak jsem volala, že je mi hrozně, že co jako mám dělat. No a ona mi řekla, že zavolá na soud a za dvě hodiny si pro malou někdo přijede a odveze vám ji. No tak jsem se ptala, kam ji dají a ona řekla, že bude nějaká volná pěstounka, ale ať už nepočítám s tím, že mi ji vrátí. Tak jsem řekla, že to teda nepřipadá vůbec v úvahu. Tak my tady děcko měsíc nebo dva zvykáme na nový pěstouny postupně a ona ho chce jen tak vzít a dát jinam, a tak jsem jí řekla, že

to nepřipadá v úvahu pro mě. No a ona mi řekla, že si teda musím nějak poradit. Takže přijela moje dcera, vzala děcko na týden do Prahy, pak mě ho zase přivezla, pak si ho vzala znovu. Pak mi pomáhaly všecy sousedky, jedna chodila děcko vytahovat z postele, druhá ho chodila koupat...všecy kamarádky mi pomáhaly. Pak jedna kamarádka zde byla týden. Takže z toho nejhoršího, kdy mi bylo jako fakt hrozně, tak mi prostě z toho pomohlo fakt moje okolí a moje rodina, ale oni ne, oni by to děcko sbalili a odvezli. Tohle není vyřešený, když se něco stane, aby se to dělo nějak citlivě, proč by zde třeba ta pěstounka, která je teda volná, nemohla jen docházet mi pomoci...aby to děcko nemuselo být vytržený z toho jeho prostředí nebo daný do Klokánku, oni si s tím nedělaj hlavu no.

Jak hodnotíte současné finanční zabezpečení PPPD?

No...je fakt, že já mám svoje rezervy. S tím jsem do toho šla, tak jako...kdybych je neměla, tak by to bylo „tak tak“. Ale tím že mám něco z dřívějšíka tak nemám problém. Ale když ty lidi žijou jen z toho... jako platu za to, tak to je takový na hraně.

Jak celkově vnímáte podporu, která se přechodným pěstounům dostává?

Já mám problém jen s tou sociálkou, jinak jsou všichni vstřícní. Ale fakt záleží, na koho zrovna natrefíte no, ale ta komunikace by se tam fakt měla zlepšit. Mě poprvé vyšla vstříc až u toho pátýho dítěte, tu holčičku jsem měla u sebe necelý dva roky. Její máma si šla odsedět trest a já jsem s ní navázala fakt dobrej vztah a pořád jsem chtěla, aby ta malá šla ode mě přímo k té matce, aby neměla žádnou přestupní stanici, ale bohužel se to nepodařilo no. Je teď v dlouhodobé péči a ti pěstouni teď dělají té matce problémy. Ale tady v tom případě jsme se sociálkou spolupracovali dobře, ale za ty dva roky, co u mě ta malá byla, tak sociálka k nám nepřišla ani jednou.

Existují nějaké děti, které byste do své péče odmítl/a přijmout a proč?

Já mám napsaný v té evidenci děti nula až jeden rok, my jsme byli jedni z prvních, kteří si to takhle mohli říct ještě. Ale teďka vážně uvažuju, že jestli si odpočnu, tak si to zvýším tak od tří do šesti let, maximálně do těch deseti. Ale to teď nedokážu posoudit, možná se nechám na chvíli vyřadit, abych se dala do kupy. A protože jsem na to sama tak si беру vždycky jedno dítě. Já mám v těch papírech, že preferuju černochoy, cikány...všecny co nikdo nechce, že mi vůbec na tomhle nezáleží, to jsem na kraji nahlásila, že kdyby se vyskytly takový děti tak si je vezmu. Bála bych se

nějakýho zdravotního problému, já bych třeba dítěti nic nepíchla, moje kolegyně teď měla dítě, který mělo vývod jo... to bych asi nezvládla, já mám v evidenci napsaný, že nevadí menší zdravotní handicap. Já jsem říkala, že jsem hrozná posera, že bych mu třeba nezvládla píchat inzulin. Tady člověk musí vědět svoje hranice, ale co se týká rasy tak je mi to jedno, to by ani nešlo, si ty děcka nějak vybírat.

Co je podle Vás pro dítě v PPPD nejdůležitější?

Jste tady pro něho jo, že to dítě získá ten pocit bezpečí a má to úplně jinak nastavený, než kdyby bylo třeba v ústavu. Že ty děcka ukonejšíte... zjistíte co se děje, proč brečí. Já teda měla všechny děcka hrozně hodný, až je to divný... Já u těch děcek dělám to, aby se uměli rozhodovat, takže já od malinka se jich na všechno ptám. Protože si vždycky říkám, oni to budou mít v životě bůhví jaký a musí se umět rozhodovat, protože kdo ví, kdo po nich pak co bude chtít, jsou z různých podmínek, no.

Jaké nevýhody podle Vás může svěřením dítěte do PPPD mít?

No... to já nevím... Já třeba když si vezu to děcko z porodnice tak to mám pocitově úplně stejně, jak když jsem si vezla svoje. To děcko je tady v klidu, jste tady po něho a vychytáte si všechno, víte, co chce...takže si myslím, že to je jenom výhoda. Takže já si myslím, že to děcko potřebuje péči, ale nejdůležitější je to, že už je teda prokázaný, že vlastně do toho roku se mu vlastně nejlíc vyvíjí ten mozek, a vy na něj zpíváte, mluvíte na něj a na těch děckách je to pak vidět. Důležitý je ten pocit bezpečí, moje děcka se nikoho nebojí, jo... jako že by dělaly scény a tak... takže já si myslím, že to je pro ně jen dobře.

Jaké máte zkušenosti s předáváním dítěte zpět do biologických rodin či do náhradní rodinné péče a s komunikací s nimi?

Třeba mě varovali před otcem toho jednoho děcka jo, že s ním jsou problémy a že jim tam na sociálce vyhrožuje, ale na mě si nikdy nic nedovolil, oni to berou tak, že jim to dítě ukradli jo a ta sociálka se k nim nechová dobře. Oni je chtějí zaškatulkovat...chtějí, aby se chovali jako všichni, ale oni ti cikáni nikdy takový nebudou. Jsou takhle založený, já se nechci zastávat takových těch, co nechtěj pracovat a nevím co...ale to je prostě jejich mentalita a já věřím, že by bylo mnohem míň problémů, kdyby s něma jednali jako...nemůžete se na ně povyšovat, oni to

okamžitě vycítí a začnou bojovat jo. Tady ta rodina měla třeba čtyři děcka jo, a všechny jsou tak skvělý, žijou v jedné místnosti, ale oni jsou šťastný. Já jsem tam byla a měli tam vždycky uklizený a všecko...no, a to děcko jim nechtěj dát kvůli tomu bydlení, že bydlí na ubytovně. Ted si zažádali o nějakou byt, někdo z kraje jim pomáhá, ale sociálka je už rozhodnutá, že dítě je u dlouhodobých pěstounů a že jim ho nedá, přitom oni tak bojujou o své dítě a mají je všechny tak vychovaný... Těžko říct co je dobře nebo špatně, ale když ta matka to děcko chce...tak by k tomu takhle přistupovat neměli. Já mám pořád strach, aby se tomu děcku něco nestalo, zvláště když vím, že ty sociálky nikam nechoděj, tak pořád mám takovou tu obavu, aby mu někdo neublížil, jestli jsou v pořádku prostě. Takže já nemůžu říct, že by se ke mně ty rodiny chovaly špatně, spíš tam zase chybí ta spolupráce no. Když jsou přece hodný na mě, tak by byly i na tu sociálku, kdyby s něma jednala normálně. Jinak to předávání teda bylo vždycky dobrý.

Jak se podle Vás dítě vyrovnává se změnou pečujících osob?

Já měla jen jedno starší dítě teda, kterému jsem to musela vysvětlit no. Ta už měla přes dva roky, takže já jsem jí to furt vysvětlovala ale jí to furt nedocvakávalo. Oni sem ti pěstouni jezdili dlouho, to se táhlo myslím od listopadu a předávali jsme ji v dubnu, takže oni tady měli dveře dokořán, já jsem jim říkala, že můžou kdykoliv dojet, klidně celá rodina, aby si ta malá zvykala. Takže oni jezdili sem, pak jsem byla několikrát já u nich. Potom jsem ji tam nechávala třeba na dva dny a zase jsem ji vyzvedla. Takže se to takhle jako rozložilo a pak když jsem ji předala, než jsem dostala další dítě tak jsem za ní pořád jednou týdně jezdila. Vždycky jsem tu rodinu ani neobtěžovala, jenom jsem si malou vzala na písek a tam jsme si hrály a jí to docvaklo až po třetí návštěvě, když já jsem tam přijela, že ona furt čekala, že se mnou pojede domů. Tak jsem si říkala...kde je ta správná cesta? Jestli to děcko týrá, že jako za ní jezdím nebo jestli to useknout ale usoudila jsem, že pro ni to bylo tak důležitý, že mě viděla, že se potřebovala pomazlit a přitisknout a pak mi ta pěstounka říkala, že jak jí to docvaklo teda, že se mnou domů nepojede tak že seděla a plakala a plakala. No a pak jsem dostala další dítě, takže mi ji začali vozit její praví prarodiče, abychom se viděli, ona mě má taky za babičku prostě. Je to o tom zvykání no... těm dětem to nevysvětlíte nijak. U těch mimin je to vždycky měsíc minimálně, ono si musí zvyknout na vůně... na všecko. Ti, co si to děcko přebírají potom tak u mě třeba spí...jednou tady přespávali takhle od listopadu do května – každé víkend, to fakt nekecám. Oni měli mou ložnici a takhle to bylo no, to se hrozně soudně protahovalo celý... Ale většinou je to zvykání tak zhruba měsíc. Já vždycky nabízím, že se můžou kdykoliv ozvat, kdyby děcko nějak trpělo, plakalo...Ono někdy stačí

i po telefonu, že třeba uslyší můj hlas, že jim zazpívám. Já píšu historii dítěte, kde píšu všechny informace pro ty, co si to děcko berou. Mám takhle složku pro všechny ty děcka, mají ode mě vždycky milion fotek... Tam jim do podrobně všechno vypíšu, co děcko má rádo a tak, aby věděli. Taky jsem si vytvořila takovej předávací protokol, abysme jako podepsali všechno, co jim předávám no.

Jak trávíte čas, který máte po předání dítěte do další péče a za jak dlouhou dobu jste schopna přijmout další dítě?

Mě právě ten odchod vždycky dělá problém, to děcko předat... Já jsem z toho vždycky zničená. Musím okamžitě vycestovat někam pryč, abych si vyčistila hlavu, protože jinak doma furt brečím. Jako to předání je hrozně těžký, mě vždycky úplně krvácí srdce. Jak tady ještě vidím ty věci jejich jo, jednak jsem unavená hrozně... takže potřebuju pryč. A já si takhle vyčistím tu hlavu, to je jako tolik těch dojmů, že já, kdybych byla doma tak se mi ani nechce jít ven... bych brečela akorát, a to nemá cenu. A to máme všechny tak už odzkoušený, že každá máme něco, co nám jako pomáhá. Ale většinou tady to, že vypadne z domu a pak už to berete tak jako jinak. No ale je to hrozný. Na to vás nikdo nepřipraví, i když máme k dispozici tady doktora a všechno... ale to jako rozumem všechno víte, proč to děláte, že je to tak v pořádku ale ty emoce, to je hrůza. A máme to tak všechny. Ale když pak vidíte, že to funguje tak jste hrozně šťastná, že děcko je spokojený.

Přemýšlela jste někdy i o jiné formě NRP?

Já už jsem byla stará, já jsem celý život dělala velmi ráda svoji práci, ale pak jsem chtěla dělat něco co má smysl, no. Ale o dlouhodobé ne, protože já jsem začínala, když mi bylo 54 a to by bylo na celý život, a to bych nedala. Ted jsem fakt unavená jak zvíře, těch šest dětí bylo hrozně rychle za sebou, takže ted' si musím odpočnout a pak se uvidí, no. Ono se to střádá, ta psychická zátěž a pak když máte desetakilový dítě, který furt taháte tak i ta fyzická no... takže já ted'ka uvidím... nechám to ted'ka plynout.